

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Кафедра Теорії спорту та фізичної культури

Бріскін Ю. А.

**ОЛІМПІЙСЬКІ ІГРИ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ.
ВІДРОДЖЕННЯ ОЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ**

Лекція з навчальної дисципліни

«Олімпійський спорт»

Тема 2. Олімпійські ігри Стародавньої Греції. Відродження олімпійського руху

1. Передумови виникнення олімпійського спорту.
2. Організація та проведення стародавніх Олімпійських ігор.
3. Учасники і переможці Ігор Стародавньої Греції.
4. Підготовка спортсменів-олімпійців.
5. Кризові явища в олімпійському спорті Стародавньої Греції і припинення Олімпійських ігор.
6. Передумови відродження Олімпійських ігор сучасності.
7. Роль П'єра де Кубертена у відродженні Ігор Олімпіад.
8. Міжнародний атлетичний конгрес 1894 р., його програма і значення для відродження Ігор та розвитку олімпійського руху.
9. Утворення Міжнародного олімпійського комітету (МОК).
10. Завдання МОК та його діяльність до початку ХХ ст.
11. Типологічна класифікація змагань в Олімпійському русі.

1. Передумови виникнення олімпійського спорту

Олімпійські ігри зародилися у VIII ст. до н. е. у Стародавній Греції як одна із найважливіших частин еллінської цивілізації. Їх регулярно проводили понад тисячі років.

Історичні корені ОС сягають глибокої давнини, коли племена, які пізніше назвали грецькими, почали заселювати Балканський півострів і розташовані поряд з ним острови наприкінці III – початку II ст. до н. е. В першій половині II ст. до н. е. на острові Крит розвивалася фізична культура, близька до тієї, яка виникла у скіфських народів та в Єгипті. Гімнастичні й акробатичні вправи, кулачні бої, боротьба, ігри з биками були основним змістом програм для розваги глядачів під час свят і ярмарок.

Численні знахідки археологів на острові Крит та в інших місцях поширення мінойської культури свідчать про включення до програм святкування змагань з кулачного бою, боротьби, акробатичних вправ.

Уламки гіпсових барельєфів зі сценами кулачного бою і боротьби з палацу м. Кноссе – одного з центрів егейської культури, розташованого в центрі північної частини о. Крит, не лише добре передають напружений характер змагань, але й свідчать про наявність деяких правил та спортивної форми. У борців були шоломи, які застосовували в битвах, у боксерів – рукавички.

В середині II ст. до н. е. після злиття груп ахейських і егейських племен відбувається поступове формування грецької нації. На північ від о. Крит, на Балканському півострові, розпочинається *мікенський* період розвитку Греції, відомий різними досягненнями в сфері архітектури, мистецтва, фізичного виховання.

Пам'ятки гончарного мистецтва XVI-XIV ст. до н. е. свідчать про інтенсивний розвиток спорту, де поряд з тими видами, що існували на о. Крит, з'явилися і розвивалися нові – біг, перегони на колісницях.

У мікенський період не лише проявився зв'язок змагань із магічними обрядами, які були присвячені Сонцю, релігійними діями, похоронними обрядами, але і сформувався особливий духовний світ Стародавньої Греції, що принципово відрізнявся від того, який панував на Сході.

Однак у XIII ст. до н. е. багата мікенська культура знищили орди войовничих диких племен, які прийшли на Балканський півострів з північних районів Європи. Поселення пограбували і спалили, корінне населення майже повністю знищили.

Наприкінці X ст. до н. е. ці території були знову заселені. У цей час розвинулася нова політична структура «місто-держава» – поліс. Останні поступово перетворилися на центри економічного, політичного і культурного життя Стародавньої Греції.

Кожне з міст-держав мало власний політичний устрій, структуру господарства, систему освіти й виховання. Наприклад, Спарта була мілітаристською державою, а в Афінах панував демократичний устрій.

Самооборона полісів й утримання в покорі підвладних верств населення зробили життєво важливим перехід до фізичної підготовки у спеціальних закладах. Племінні форми несистематичного військового навчання замінили підготовкою, яка відповідала специфічним особливостям полісів, їх географічному розташуванню, місцевим видам озброєння і традиціям культу.

Про стан спорту у Стародавній Греції у IX-VIII ст. до н. е. можна робити висновки за творами її поетів, передусім, Гомера і Гесіода. В їх творах представлено опис такого суспільства, де спорт увійшов в усі ланки життя: молоді люди активно займалися фізичними вправами; полководці і герої змагалися, щоб отримати перемогу; натовпи народу спостерігали за змаганнями.

Захоплення спортом яскраво описано в «Іліаді» та «Одісеї». Всі гомерівські герої прагнуть досягти успіху в змаганнях та стати переможцями. Популярність спорту позначилися й на мові: для визначення відстані греки використовували вислови «один кидок диску» або «один кидок спису».

Боротьба й кулачні бої, змагання на колісницях і з бігу були широко розповсюджені в мікенську епоху. Очевидно, тоді ж виникло фехтування. Інші види змагань – стрибки, метання спису, стрільба з лука, про які пише Гомер, виникли вже після занепаду мікенської культури.

В архаїчний період старогрецької історії (VIII-VI ст. до н. е.) розвиток тієї сфери, яка, використовуючи сучасну термінологію, охоплює фізичну культуру і спорт, відбувався під впливом політики, характерної для різних держав-полісів, а також поглядів, сформованих в різних прошарках суспільства. Наприклад, в Афінах достатню кількість ресурсів і часу для занять спортом мала переважно аристократія. В її середовищі виникла потреба в цілеспрямованому тренуванні сили, витривалості, спритності, в оволодінні мистецтвом верхової їзди.

У цьому ж середовищі було сформовано поняття «арете», яке спочатку ототожнювали з такими якостями людини як сила, сміливість, фізична

підготовленість, відвага, героїзм. Надалі воно стало ширшим і охопило благородство, вихованість, ввічливість.

Інший сенс в поняття «арете» вкладали в Спарті. Її населяли дорійці, які зруйнували там стародавню культуру і цивілізацію. Спарта була мілітаристською державою і посідала особливе місце серед грецьких полісів. Тому уявлення спартанців про ідеал «арете» були пов'язані з мужністю і звитягою в битві.

На інтенсивний розвиток змагань в Стародавній Греції дуже вплинув найважливіший елемент життя і культури стародавніх греків – **агоністика**. Цей принцип змагальності (агони – змагання в різних сферах діяльності) реалізували в різних сферах життя (праці, мистецтві, спорті) з метою досягнення найкращого результату, прославлення, збільшення особистого престижу і слави міст-держав. В історії Стародавньої Греції існує велика кількість легенд пов'язаних зі змаганнями художників, музикантів, поетів і навіть матерів.

Про змагальний дух греків свідчать численні конкурси, які були дієвим чинником прогресу Стародавньої Греції, забезпечуючи появу унікальних творів. Музиканти і поети, художники і скульптори, філософи і оратори боролися за звання найкращого – головну нагороду, яка давала їм змогу відчувати радість перемоги.

Таким чином, у Стародавній Греції панувала атмосфера справедливості, в якій людина мала змогу демонструвати майстерність, заслуги і виборювати першість. Перевага тіла і духу в цій атмосфері ставили вище за походження і багатство. Багато поетів, художників, філософів, скульпторів, ораторів завдяки змаганням і конкурсам досягли суспільного визнання і високого статусу попри походження.

Виховання спортивного духу в Стародавній Греції ґрунтувалося на тому ж фундаменті, що й інші культурні цінності грецької цивілізації. Головним серед них було звільнення людини від деспотії. Людину вчили вірити в себе, у власні сили і можливості, у високі цінності людського життя. Людину розглядали як образ божества, оскільки богів у греків наділяли людськими рисами.

Тілесна досконалість, фізична і духовна сила для греків були найвищими еталонами, які, як правило, виявляли і реалізовували на спортивних аренах.

Дух змагання, прагнення до першості і переваги породжували постійну боротьбу за владу в окремих містах-державах, конфлікти і війни між численними містами були рушійною силою для завоювання нових територій.

Сучасна спортивна термінологія багата на грецькі терміни: атлет, стадіон, гантелі, диск, гіподром, гімнастика тощо. Водночас стародавні греки ніколи не вживали слово «спорт», яке виникло від давньофранцузького слова *de sport* – «розваги», а використовували слово «атлетика».

Цікаво знати:

Атмосфера гострої конкуренції, змагальності і протиборства, без врахування якої не можливо зрозуміти спосіб життя стародавніх греків і їх

культуру, природно витікала з міфів. Відомо, що олімпійським богам була властива конкуренція, пристрасть до змагань. Зевс звільнив Олімпію від влади Кроноса, Аполлон – Дельфи від дракона Піфона. Посейдон змагався з Аполлоном за Дельфи, а з Афінною — за Афіни. Чим іншим, якщо не конкурсом краси, був знаменитий суд Паріса, що вирішував, кому з трьох великих богинь віддати яблуко, призначене найпрекраснішій? А скільки разів смертні жінки кидали виклик богиням, наважуючись змагатися з ними своєю красою або мистецтвом рукоділля, як це зробила зухвала Арахна, яка бажала перевершити в прядінні і ткацтві саму богиню Афінну. Одиссей здобув прихильність Пенелопи, перемігши всіх суперників у змаганнях в бігу, а Пелопс – Гіподамії завдяки перемозі в перегонах на колісницях.

Фізичне виховання в системі освіти і виховання Стародавньої Греції

В атлетиці Стародавньої Греції, як і в сучасному спорті, головну увагу приділяли змаганням, яскравим подіям, відомим атлетам. Що ж до буденного атлетичного життя, то воно протікало менш помітно – на спортивних майданчиках і в палестрах. Згадки про нього лише уривчасті.

У старогрецькій філософії найвищою цінністю була людська особистість та її досягнення, гармонійне поєднання у ній фізичних, моральних й інтелектуальних якостей, постійне прагнення до суперництва, бажання бути кращим. Ці положення філософії зумовили ту роль, яку відіграли фізичне виховання і атлетика в культурі стародавніх греків і ставлення до цієї сфери діяльності в суспільстві.

Перше, чому навчали молодь в Стародавній Греції, – це навичкам читання і писемності, пізніше – співу і грі на музичних інструментах. Про велике значення, якого стародавні греки надавали музиці, свідчить те, що музичні інструменти і пісні використовували для супроводу танців, що, за словами Платона, єднає людину з богами і відрізняє її від тварин.

Дуже важливе місце в освіті старогрецької молоді (зокрема, в Афінах) посідала гімнастична і атлетична підготовка. Про це свідчать і твори багатьох видатних представників старогрецької цивілізації.

Основою давньогрецької системи освіти і виховання був синтез розумового і фізичного вдосконалення. Освіта включала три однаково важливі частини: інтелектуальну, музичну і фізичну. Молоді люди повинні були знайти рівновагу тіла і духу, досягти ідеалу – єдності краси і добра.

Найвищого успіху давньогрецька система освіти й виховання досягла в IV ст. до н. е., завдячуючи софістам, які стали першими вчителями-професіоналами. Софісти добре знали історію атлетичних змагань, найбільш цікаві події ОІ, прізвища переможців.

Особливо великих успіхів грецька школа досягла в риторичі і філософії завдяки знаменитій школі риторики, яка була заснована у 392 р. до н. е. Ісопратом і не менш відомій Академії Платона, відкритій у 397 р. до н. е.

Хлопчики в Стародавній Греції повинні були мати трьох вчителів – граматика, кіфариста і педотриба. Граматик навчав читання, письму, рахунку, пізніше допомагав дітям вивчати твори поетів і письменників, в

першу чергу, Гомера і Езопа. Кіфарист навчав грі на кіфарі й лірі, пісням і гімнам. Під керівництвом педотриба (вчителя гімнастики) діти займались фізичними вправами, тренувались, змагались в бігу, стрибках, метаннях та інших видах, маючи надію досягти високих показників, перемогти у великих атлетичних іграх.

Спочатку вправи і змагання хлопців проводили на відкритих майданчиках. Назва таких майданчиків «дромос» (з грецької – «місце для бігу») вказує на головну спрямованість фізичного виховання. Надалі фізичне виховання було переведене на міські майданчики – в палестри – дворічні або трирічні школи для 13-15-річних хлопчиків, в яких навчали боротьбі, бігу, стрибкам, метанню диску і спису, плаванню, а також проводили бесіди на політичні і етичні теми.

Одночасно з палестрами з'явилися гімназії – навчально-виховні установи, в яких займалися гімнастикою, а також навчали політиці, філософії, літературі. Назва «гімназій» походить від слова «гігнос». У Гомера воно означало «без зброї», а надалі його вживали як «без верхнього одягу», «оголений».

Поступово два напрями фізичного виховання у палестрах і гімназіях було поєднано. Гімназії стали головними центрами фізичного виховання з приміщеннями для боротьби (палестрами), біговими доріжками, залами для кулачного бою, басейнами, лазнями, приміщеннями для масажу.

В системі античної гімнастики виділяли три частини:

- ігри, які застосовували у підготовці дітей (рухливі ігри, ігри з м'ячем, вправи з предметами – обручем, диском, списом тощо);
- палестру (слово походить від назви залів, де проводили змагання борців) – систему фізичних вправ з програми пентатлону (біг, стрибки у довжину, метання спису, метання диску і боротьба), доповнені плаванням, веслуванням, кулачним боєм, стрільбою з луку, бігом зі зброєю;
- орхестрику – вправи, в основі яких ігри з м'ячем, акробатика, ритуальні, обрядові і побутові танці.

Кожна з цих частин мала своє призначення: ігри застосовували в процесі фізичного виховання дітей; палестра була основою фізичного виховання молоді; орхестрика була доповненням до палестри і вирішувала завдання розвитку спритності, підготовки до тренувальних занять і змагань.

Фізичне виховання починалось з 7-8 річного віку в гімназіях і палестрах. З 15 років фізичне виховання в гімназіях набувало спортивної спрямованості. Тут, поряд з п'ятиборством, юнаки займались боротьбою, кулачним боєм і плаванням. Юнаки з багатих родин займались в гімназіях і до 18-20 років, де вони продовжували удосконалення в різних видах спорту.

Здобуття освіти в Стародавній Греції було винятковою перевагою вільнонароджених громадян. Рабам забороняли займатися вправами, що розвивають фізичну силу і витривалість, тренуватися в палестрі і брати участь в змаганнях. Навіть у полісах, де раби мали більш-менш широкі права, їм забороняли відвідувати гімназії.

Про значення фізичної культури в Стародавній Греції свідчить те, що людину, яка не вмiла писати і плавати, греки вважали «тілесною і розумовою калікою». Платон називав кульгавим кожного, у кого розум і тіло були розвинені непропорційно.

В місті Пеллене юнак міг дістати громадянські права лише після складання іспиту з атлетики. Еліни казали: «спочатку потрібно побудувати міцну посудину, а потім наповнювати її вином просвіти».

Якщо система виховання в Афінах була різнобічною і поєднувала розумове, духовне й фізичне виховання, то в Спарті воно мало військову спрямованість. При цьому виховання дівчат майже не відрізнялося від виховання хлопчиків. Таке ставлення до виховання було обумовлене структурою населення Спарті, яка значно від Афін. Якщо в Афінах близько половини населення були вільно народженими громадянами, то в Спарті більшість з них були рабами. Природно, що утримати владу в таких умовах можна було лише за допомогою військового режиму.

В Спарті, як і в Афінах, фізичне виховання починалося з 7 років. У 15 років підлітків включали до загонів ейренів. Основою фізичної підготовки було п'ятиборство, кулачний бій і боротьба. Разом з юнаками навчалися й дівчата. Систематична фізична й військова підготовка у Спарті тривала до 30-річного віку.

У 18-річному віці спартанці переходили з категорії хлопців і ставали кандидатами, які здійснювали службу, подібну ефебам в Афінах. У віці 25 років спартанці вступали до регулярної армії. Лише в 35-річному віці вони переходили до категорії дорослих і отримували право на ведення власного господарства.

Окрім повсякденних вправ, в Спарті для того, щоб привчити хлопчиків і юнаків терпіти біль, застосовували доволі жорстоке щорічне випробування: їх сікли батоном перед вітарем Артеміди. Попри те що, це випробування (до крові) було болючим, ті, хто його проходив, жахаючись ганьби, не мали права ані плакати, ані просити про помилування, хоча були випадки, коли хлопці вмирили від таких побоїв.

В містах на о. Крит громадяни прагнули до всебічного інтелектуального і фізичного виховання, яке органічно поєднували з військовою підготовкою.

Греки уважно слідкували за тим, щоб вся система виховання, у тому числі і фізичне, була органічно поєднаною із суспільно-політичною структурою кожного полісу.

Різні спортивні змагання і, передусім, ОІ впливали на характер фізичного виховання, яке поступово втратило військову спрямованість. У ньому з'явилися елементи естетики, видовищності, виразності рухів та їх ефективності, що забезпечували вдалий виступ в атлетичних змаганнях.

Цікаво знати:

Сократ – видатний давньогрецький філософ. Особливу увагу у працях приділяв розгляду людини, був прибічником здорового способу життя, загартовування і використання фізичних вправ.

Платон, найбільш відомий учень Сократа і вчитель Аристотеля, вважав, що до 10-річного віку основним компонентом виховання дітей повинно бути фізичне, а з 11 років їх повинні навчати писемності і читанню. Платон вимагав не лише від юнаків, але й від дівчат займатися різними видами атлетики: бігом, боротьбою, стрільбою з лука, верховою їздою. Особливе місце приділяв танцям і боротьбі. Проте основою фізичного виховання він вважав, біг.

Велику увагу фізичному вихованню й атлетиці приділив в своїх працях Аристотель. Він, як і Платон, вважав, що в процесі виховання первинним є розвиток тіла, а потім – душі. Він писав: «Зрозуміло, що у вихованні розвиток навичок повинен передувати розвитку розуму, і що фізичне виховання повинне передувати вихованню розумовому. Відтак, хлопчиків потрібно віддавати в руки вчителів гімнастики і педотрибів: перші забезпечать належний стан їхнього тіла, а другі розвинуть спритність».

Аристотель зробив безліч цікавих спостережень і сформулював правила, які є актуальним донині. Він попереджав, що однобічна підготовка, спрямована лише на виступ в одному виді змагань, виснажує організм атлета, негативно впливає на його здоров'ї, формує статуру, яка є непридатною для виконання громадянського обов'язку. У підготовці атлета він виділяв тілесну підготовку, яку здійснювали за допомогою гімнастики, і ту, яка була спрямована на вдосконалення мистецтва боротьби, без якого досягнення високого результату є неможливим.

Аристотель розділяв фізичне виховання і спорт (атлетику), обґрунтовував потребу різносторонньої підготовки для атлетики, особливо для п'ятиборства. Він обґрунтував потребу індивідуального підходу, доводячи, що для кожного тіла необхідна своя гімнастика, своя кількість вправ.

Особливу увагу він звертав на те, що участь хлопців в масштабних змаганнях і передчасні великі фізичні навантаження виснажують їх організм. Він рекомендував застосовувати вправи, що вимагають великих зусиль, лише після періоду статевого дозрівання, щоб не перешкоджати розвиткові і зростанню молодих людей.

Спортивні споруди у Стародавній Греції

У Стародавній Греції для занять спортом будували різні споруди – гімназії, палестри, стадіони, гіпподроми. У VII ст. до н. е. з'явилася нова тактика ведення бойових дій – фалангами важко екіпірованих воїнів, які виступали щільними рядами (фаланга зазвичай складалася з восьми лав). Шлем, броня, захисні щитки важили до 30-40 кг, заважали воїнам рухатися, бачити і чути. Щільність фаланг під час битви була найважливішим чинником, оскільки будь-який безлад міг призвести до поразки. Тому було потрібне спеціальне тренування воїнів, здатних швидко сформувати монолітну фалангу. У цей час і з'явилися гімназії як місце для тренувань воїнів.

У будівництві гімназій та інших споруд для проведення змагань, мабуть, використовували недовговічні матеріали (глиняну цеглу, дерево). Тому основою наших уявлень про стадіони, палестри і гімназії базуються є археологічні і літературні джерела, починаючи з середини IV ст. до н. е.

У IV ст. до н. е. стратегія і тактика битв дещо змінилися. Екіпірування воїна стало легшим, що позитивно впливало на маневрування. Великого значення набула кіннота. Зникла потреба у відпрацюванні тактики побудови військ фалангами. Тому гімназії в кінці V-IV ст. до н. е. використовували переважно для фізичного вдосконалення і атлетичної підготовки молодих людей. Саме у цей період в Афінах побудували три найвідоміші гімназії – Синосарг, Ліцей і Академію.

Синосарг був розташований на південному сході Афін. На його території був маленький храм, присвячений Гераклу.

Ліцей був розташований на сході Афін. Найбільш вірогідний час побудови – IV ст. до н. е. Гіпподром мав відстань двох стадій, його використовували не лише для бігу, а й для проведення перегонів.

Академія була розміщена в західній частині Афін. На її території був великий комплекс будівель з прямокутною палестрою і приміщенням для ванн. Перші будівельні роботи розпочато наприкінці VI ст. до н. е., основні споруди датовано кінцем еллінського періоду і початком римської епохи.

Гімнасій в Дельфах є найдавнішим (IV ст. до н. е.). Більшість його споруд побудували на штучних терасах на північному заході від храму Афін і поряд з джерелом Касталія, який забезпечував гімнасій водою. Відгороджене місце мало 200 м у довжину і 65 м у ширину. Вище була розташована закрита палестра.

Перед палестрою було побудовано *парадром* – відкриту доріжка для бігу з лініями старту і фінішу. Поряд з нею була закрита доріжка, яку використовували для тренування у погану погоду (дощ чи спеку). Поверхню доріжок чистили, розпушували і трамбували (їх використовували для бігу метання спису і диску). Існувала й нижня тераса з палестрою розміром 35x35 м. Поруч з нею було декілька залів і туалетні кімнати. У спеціальних приміщеннях було розміщено ванни і масажні зали з печами для опалення.

У внутрішньому дворі атлети займалися боротьбою, панкратіоном, кулачним боєм та стрибали у довжину у ямі з піском.

Аподитерій – спеціальне приміщення, де атлети знімали одяг і залишали його у сховищі. Їх змащували оліями, робили масаж. Аподитерій був місцем відпочинку після напружених тренувань.

Гімнасій в Олімпії, відрізнявся від інших тим, що його використовували лише для підготовки атлетів протягом місяця перед проведенням ОІ.

Особливе значення в Стародавній Греції мали спортивні споруди Еліди – міста, розташованого на відстані близько 300 стадій від Олімпії. Головною пам'яткою Еліди був гімнасій, в якому атлети проходили попередню підготовку перед тим, як отримати дозвіл для участі в ОІ. Згідно Філострату, тривалість обов'язкової підготовки становила 30 днів. Проте це вимога,

найімовірніше, була актуальною лише для атлетів, які вперше прибули на Ігри.

Гімнасій мав вигляд огороженого колонами закритого майданчика з біговими доріжками для занять в погану погоду. Окремий майданчик було відведено для борців, де елланодики (судді атлетичних змагань) оцінювали майбутніх суперників, розділяли їх за віком і майстерністю. Поруч були розміщені жертovníки богам і героям – Деметрі, Гераклу Ідейському (захисникові), Ероту і Антероту (антиподу Ерота або відворотнику любові).

В Еліді був й інший гімнасій, меншого розміру і чотирикутної форми, в якому готувалися кулачні бійці і борці. Він мав огорожу, на території було розташовано декілька статуй, у тому числі Зевса.

Третій гімнасій Еліди Мальфо був призначений для юнаків. Він був обнесений огорожею і мав м'який ґрунт.

Центральна площа Еліди була водночас гіподромом, на якому місцеві жителі об'їжджали коней. Тут були розташовані ринок і галерея – місце зустрічей суддів змагань. В кінці галереї було розташовано Елланодікеум — будинок, в якому протягом десяти місяців, що передували ОІ, проживали і навчалися правилам і законам особи, яких обрали суддями ОІ.

Поступово гімназії перетворилися на школи освіти і виховання, де окрім спорту вивчали філософію, ораторство, граматику. Тут розміщували бібліотеки. Видатні стародавні мислителі створювали в гімназіях власні школи: Платон – в Академії (385 р. до н. е.), Арістотель – в Ліцеї (335 р. до н. е.).

Під час археологічних розкопок у всіх великих спортивних центрах Стародавньої Греції було знайдено стадіони для спорту. Найбільшим є стадіон в Олімпії (бігова доріжка довжиною 192,24 м). Навколо стадіону були побудовані стіни, спеціальні місця для старту і фінішу, трибуна для суддів тощо.

Істмійський стадіон в Коринфі був розташований поруч з храмом Посейдона (ширина бігового поля – 21,49 м). Глядачі могли сидіти на природній земляній трибуні.

Стадіон в Дельфах датовано II ст. до н. е. Довжина доріжок – 177,42 м, ширина від 25,33 до 29,34 м, місткість – 6500 глядачів. У центрі північної частини була трибуна для почесних гостей.

Стадіон в Немеї побудували наприкінці IV ст. до н. е. (довжина доріжок – 178 м, ширина – 23,93 м).

Стадіон в Афінах побудували у 330-329 р. до н. е. з метою проведення Панафінських ігор (з 566 р. до н. е.).

2. Організація та проведення стародавніх Олімпійських ігор

Зародження ОІ у Стародавній Греції пов'язують з ім'ям грецького героя Геракла, легендарного царя Пелопса, спартанського законодавця Лікурга і елінського царя Іфіта.

Деякі дослідники стверджують, що ОІ проводили на честь свята Врожаю. Тому переможців нагороджували оливковою гілкою. Час

проведення Ігор – серпень-вересень ніби підтверджує цю версію. Хоча існує багато інших міфів і легенд, і всі вони пов'язані з героями стародавньої грецької міфології і релігійними святами.

Неможливо з достовірністю стверджувати, коли почали проводити ігри на честь богів і коли вони набули загальноеллінського характеру. Датою початку ОІ Стародавньої Греції прийнято вважати 776 р. до н. е., коли офіційно було зафіксовано ім'я першого переможця Ігор пекаря з Еліди – Коройба. Терміни проведення ОІ не порушували навіть під час великих зовнішніх війн.

У III ст. до н. е. афінський історик Тімей запровадив систему відліку часу за «олімпіадами», тобто ввів в історіографію олімпійську еру. Дату будь-якої події визначали за її місцем у чотирирічному олімпійському циклі. Вихідною точкою літочислення став рік проведення перших ОІ.

Серед дивовижних досягнень стародавньої цивілізації, пов'язаних з ОІ, слід згадати **екехерію** – традицію, яка забороняла всім полісам воювати у період проведення Ігор, коли найкращі спортсмени Стародавньої Греції мирно змагались в Олімпії. Період загального перемир'я в Елладі тривав близько трьох місяців – час, необхідний для підготовки атлетів до Ігор та участі у змаганнях, дорогу в Олімпію і назад.

ОІ часів їх розквіту були масштабними грецькими форумами. Їх часто використовували як арену для різноманітних політичних акцій. Наприклад, на ОІ був укладений 30-ти річний мир між Афінами і Спартою (V ст. до н. е.).

Були в стародавні часи й ті, хто був проти проведення Ігор. Деякі філософи критикували односторонність фізичного виховання, що, на їх думку, було шкідливим для всебічного розвитку особистості, особливо інтелектуального. Деякі відомі люди Стародавньої Греції ревниво сприймали славу атлетів. Але популярність спорту та ОІ була дуже високою.

На перших тринадцяти ОІ греки змагалися лише в бігу на один стадій, довжина якого, за сучасними вимірами, складала 192,27 м. Цей вид бігу протягом півстоліття був єдиним змаганням на Олімпійському святі еллінів. Стартували бігуни зі спеціальних мармурових плит, в яких були зроблені поглиблення для пальців ніг. Лінію старту на стародавньому стадіоні називали *балбідіс*.

На 14-й Олімпіаді (724 рік до н. е.) у програму додали біг на два стадії. З 15 ОІ запровадили біг на довгі дистанції (8, а згодом 10, 12, 24 стадії).

Програму ОІ 708 р. до н. е. доповнили пентатлоном, який включав стрибки, біг, метання диску, спису або дротика і боротьби. Стрибали греки у висоту і в довжину, а також з гантелями з олова.

З 688 р. до н. е. до програми включили кулачний бій. Через 8 років – змагання на колісницях, в яку запрягали чотирьох коней.

У середині VII ст. до н. е. до програми змагань додали панкратіон – боротьбу, в якій були дозволені будь-які прийоми. У середині VI ст. до н. е. почали практикувати перегони воїнів у повному озброєнні, яке пізніше обмежили щитом.

Змагання з плавання в програму ОІ не включали, хоча греки були чудовими плавцями, а фізична підготовка обов'язково включала плавання.

В 632 р. до н. е. до участі в ОІ допустили юнаків, організувавши для них змагання з бігу на один стадій та боротьби. Надалі програму Ігор для молоді доповнили кулачним боєм. А у 200 р. до н. е. додали змагання з панкратіону, першим переможцем яких став Фадімос з Єгипту.

Навколо ОІ було немало конфліктів, викликаних бажанням окремих міст контролювати їх організацією.

Під час святкування ОІ з усіх міст Греції люди приїжджали до долини Алфею, а широке гирло річки заповнювали кораблі з різних грецьких колоній, розташованих в Італії, Галії, на Сицилії, в Азії. З цих кораблів сходили на берег і прямували до Олімпії посольства різних міст на чолі з відомими у всій Елладі діячами. Раби вивантажували з корабельних трюмів багаточисельні піднесення і тварин, призначених в жертву, розкішні колісниці і коней, які повинні були брати участь в кінних змаганнях.

Проведення ОІ зазвичай супроводжував великий ярмарок, на якому торговці в дерев'яних бараках, розташованих вздовж доріг і на відкритих просторах, пропонували безліч товарів. Під час Ігор не було нестачі в розвагах. Глядачі брали участь в урочистих церемоніях, на яких вшановували почесні переможцям, а також спостерігали за жертвоприношеннями, відвідували храми, захоплюючись їх прикрасами, і розглядали численні пам'ятники і статуї, встановлені в Алтісі.

Навіть у важкі для старогрецьких міст-держав часи греки прагнули не порушувати традицію регулярного (раз на чотири роки) проведення Олімпійських ігор.

На Олімпійських іграх поети оспівували ці свята, атлетичні змагання і їх переможців у віршах і гімнах, а оратори – в своїх промовах. Починаючи з Ігор 84-ої Олімпіади, що відбулися в 444 р. до н. е., до програми олімпійських змагань були включені конкурси мистецтв. Там звучали твори Архілоха, Піндара, Софокла, Симоніда, мудрі виступи оратора Демосфена, філософів Геракліта, Платона, Діогена та інших. Артисти, оратори, філософи прагнули брати участь в олімпійських «змаганнях розумів», а перемогу розглядали як вершину своєї творчості.

Види змагань, включені до програми Олімпійських ігор:

Біг – один із найдавніших видів змагань. Для занять бігом, передусім, відбирали юнаків, які займались полюванням або були пастухами, оскільки їх спосіб життя розвивав якості, необхідні для бігунів. Проте наявна система підготовки бігунів давала змогу займатися цим видом спорту й іншим.

Тренування та змагання проводили на спеціальних майданчиках певної довжини, яку вимірювали в стадіях, щоб бігуни мали змогу розвинути швидкість, і достатньої ширини – для участі багатьох атлетів. Стадій мав довжину 192,27 м. Згодом стадієм почали називати також майданчик.

Лінії старту і фінішу позначали борознами або в інший спосіб. Пізніше (приблизно IV ст. до н. е.) ці лінії стали позначати мармуровими плитами. Стартові місця розділяли стовпчиками, до яких прикріпляли палиці, що

піднімалися і опускалися. До їх кінців прив'язували мотузки, які утримував стартер. За сигналом стартер різко опускав мотузки, палиці одночасно падали і атлети починали біг.

Місце кожного бігуна на старті визначали за жеребкуванням. По прямій пробігали один стадій до поворотного стовпа («мета»), після повороту бігли у зворотному напрямку, і так всю змагальну дистанцію.

Існували різні види забігів: на 1, 2, 8–24 стадії, біг озброєних атлетів на 2–4 стадії. В стародавній Олімпії існувала система жеребкування спортсменів. Вони спочатку брали участь у відбіркових турах, переможці яких виступали у фінальних забігах.

Перед змаганнями бігуни розташовувалися на арені і глашатай представляв публіці кожного з них. Відомих спортсменів, особливо переможців попередніх Олімпійських ігор або інших загальногрецьких змагань, глядачі бурхливо вітали. Потім виносили вазу Зевса – великий срібний кубок, в якому знаходилися картки з деревини з різними літерами. Спортсмени діставали картки і за командою глашатая займали місце на старті відповідно до літери.

Ефективність старту забезпечували мармурові плити з поглибленнями, розташованими уздовж лінії старту. У ці поглиблення спортсмен ставив стопи босих ніг і займав передстартове положення, схоже на положення сучасних бігунів на довгі дистанції. Лінії бігу для кожного спортсмена визначали розмежувальні стовпи, розташовані на лініях старту і фінішу, що допомагало атлетам вибрати правильний напрям бігу.

Метання диску було видом змагань, який не мав безпосереднього зв'язку з військовою або трудовою практикою. Гомер згадує про змагання з метання диску, яке організував Ахілес на честь загиблого Патрокла. Надалі метання диску стало одним із видів п'ятиборства. Диск виробляли з каменю, згодом зі свинцю або сплавів. Діаметр диску – від 17 до 32 см, маса від 1,3 до 6,6 кг.

Особливістю техніки метання диску античних атлетів, на відміну від техніки сучасних дискоболів, була відсутність обертальних рухів тіла, які сприяли розвитку великої відцентрової сили. Кидок здійснювали після декількох пробних махових рухів, при стабільному положенні ніг, про що свідчать роботи художників і скульпторів того часу.

Стрибки у довжину, як і біг, були одним із найпростіших видів змагань. Як вид п'ятиборства, змагання зі стрибків мали два напрями: 1) з використанням обтяжень (альтерів) масою від 1,6 до 4,6 кг, які учасник тримав в руках під час стрибка; 2) з використанням музичного супроводу (труби), коли атлет повинен був продемонструвати гармонію і ритмічність рухів.

Довжина майданчика для розгону – близько 50 футів. В кінці майданчика була розміщена поперечна балка для розгону, за якою розташована яма для приземлення (довжиною 16 м), наповнена матеріалами, які використовували для матраців, що захищали атлетів від травм.

Метання спису. Змагання проводили з двох видів метання спису: на відстань та в ціль. Метання спису на відстань було одним із видів п'ятиборства. Змагання з цього виду проводили частіше.

Спис був дерев'яним, завдовжки в зріст людини, загострений спереду, але легший, ніж спис воїна. На нього надівали залізний наконечник, щоб центр тяжіння зміщувався на передню частину, що впливало на швидкість польоту і точність влучання в ціль. Для збільшення дальності польоту використовували спеціальне пристосування. До центральної частини руків'я закріплювали шкіряну стрічку з петлею на кінці, в яку атлет вставляв вказівний і середній пальці, утримуючи руків'я трьома іншими пальцями.

Використання ременя збільшувало амплітуду руху під час кидка і дальність польоту списа.

Змагання з метання спису, ймовірно, проводили на тому майданчику, на якому проводили змагання з бігу, а лінія старту на біговій доріжці була позначкою, з якої потрібно було здійснювати метання.

Боротьба входила до п'ятиборства, а також була окремим видом змагань. Змагання проводили з двох видів: 1) «стоячи», коли переможцем вважали борця, який поклав суперника на пісок тричі; 2) «нижня боротьба», яка тривала доти, поки один зі спортсменів тричі не притискав суперника до землі, утримуючи його до команди суддів.

Поєдинки борців зазвичай проводили в центрі стадіону на спеціально відведеному майданчику, який обкопували і поливали водою. Перед поединком атлети змащували свої тіла олією для того, щоб вони були слизькими і незручними для виконання прийомів суперником.

Послідовність поєдинків визначали за жеребкуванням, яке проводили приблизно так само, як у змаганнях з бігу.

Поєдинки були не обмежені в часі і могли тривати до повного виснаження сил одного із суперників.

Кулачний бій, найімовірніше, до програми Ігор був введений у 688 р. до н. е. і одразу став популярним. Вагові категорії були відсутні.

Перед поединком атлети намотували на руки шкіряні стрічки для фіксації променево-зап'ясткових суглобів і пальців. Цими стрічками користувалися до V ст. до н. е.

У IV ст. до н. е. з'явилася «рукавичка» із заздалегідь згорнутих стрічок за формою кисті. За часів Римської імперії (II ст. до н. е.) конструкцію рукавички змінили. Її укріплювали залізом і свинцем.

Залежно від того, які рукавички використовували атлети, змінювалися техніка і стиль бою. М'які рукавички вимагали гнучкості, спритності, гарної техніки; а з обтяженнями – захисту і сили ударів.

На відміну від сучасного боксу, в стародавньому кулачному бою не було обмеження тривалості поєдинку. Атлети билися, поки один з них не втрачав свідомість або не визнавав своєї поразки, піднявши один або два пальці. Інколи суддя міг призначити короткочасний відпочинок.

Якщо суддя мав сумніви щодо визначення переможця, він ухвалював рішення, згідно якого атлети почергово завдавали один одному серію ударів

(один з них мав бути нерухожим). Черговість виконання ударів визначали за жеребкуванням. Атлета, який витримував серію ударів, визнавали переможцем. Часто ці поєдинки мали летальне завершення.

Правила кулачного бою забороняли застосовувати прийоми боротьби, виконувати удари нижче поясу, використовувати рукавиці, виготовлені із свинячої шкіри, а також захищати голову бійця товстою шкірою

Пентатлон – (п'ятиборство) змагання, яке складалося з п'яти видів атлетики: стрибки, метання диску і спису, біг, боротьба.

Різноманітність видів змагань вимагала від атлета різнобічної фізичної підготовки і володіння технікою різних видів спорту, що було можливим лише завдяки тривалим і наполегливим тренуванням. Цей вид атлетики був популярним ще й завдяки прикладній спрямованості, оскільки п'ятиборці під час війни були одними з найбільш майстерних бійців.

До появи пентатлону в програмі Олімпійських ігор всі види змагань, включені до п'ятиборства, були добре відомими і самостійними видами атлетики.

Донині історики дискутують щодо точної дати появи п'ятиборства в програмі Олімпійських ігор. Найімовірніше воно з'явилося на Іграх 18-ої Олімпіади в 708 р. до н. е., а першим переможцем був Лампіс з Лаконії.

Панкратіон – давньогрецький вид змагань, який поєднував боротьбу і кулачний бій. В панкратіоні існували відповідні правила: атлети не вдягали рукавичок. Вони могли використовувати всі прийоми, які застосовували окремо як в боротьбі, так і в кулачному бої. Розрізняли два види панкратіону: 1) поєдинок атлетів стоячи; 2) продовження боротьби після падіння атлетів на землю.

До програми Ігор панкратіон вперше включили у 648 р. до н. е.

Поєдинки в панкратіоні були жорстокими, дикими, з відсутністю естетики. Цьому сприяли умови проведення боїв – на земляних майданчиках политих водою, що призводило до падіння суперників, які продовжували бій в грязюці.

Ці риси додавали панкратіону специфічності, яка не була притаманна для інших видів змагань. Завдяки цьому він став привабливим для глядачів Стародавньої Греції в період її занепаду і кризи в останні три століття до н. е., а також для глядачів Римської Греції, духовний світ яких відрізнявся від духовного світу класичного періоду.

Кінні перегони в Стародавній Греції був пристрасною вищих прошарків суспільства, обов'язковою частиною виховання молоді. Володіння породистими кінями, розкішними колісницями було ареною суперництва грецької знаті. Звідси й особливий інтерес до різних видів кінних змагань, недоступних широким масам населення.

Елітарність кінних перегонів була обґрунтована й тим, що за перемогу в змаганнях нагороджували господарів коней і колісниць, а не наїзників і візників, яким, на відміну від інших видів змагань, було відведено технічну роль.

Змагання проводили у двох видах програми: кінні перегони (верхова їзда) та перегони на колісницях. Колісниця була низько розташованою платформою з двома колесами. Найбільш популярними були два види колісниць – з двома кіньми (римська двоколісна колісниця) та з чотирма (квадрига).

Першими до програми Олімпійських ігор (680 р. до н. е.) увійшли кінні змагання квадриг. Пізніше (648 р. до н. е.) програму доповнили верховою їздою. Пізніше до неї додали перегони на римських двоколісних колісницях.

Були в програмі Олімпійських ігор і специфічні змагання, де кінні перегони поєднували з бігом вершників, які на останньому повороті повинні були зістрибнути і продовжити дистанцію бігом за своїми упряженими кіньми.

Серед всіх видів кінних змагань найбільш популярними були змагання колісниць, результати яких були непередбачувані через небезпеку для учасників. Це робило змагання захоплюючими, цікавими, видовищними і привабливими для глядачів. Перегони (верхова їзда) були менш популярними, оскільки вони рідко закінчувалися трагічно, а результати часто були передбачуваними.

Коней на старті розставляли згідно жеребу. Для розміщення коней і наїзників використовували різні системи, які постійно удосконалювали, щоб забезпечити кращу організацію і відносно рівні можливості для атлетів.

Стрільба з луку. Стародавні греки мало цінували лук як зброю. І лише з IV ст. до н. е. стрільба з луку почала набувати популярності. Цьому сприяли регулярні показові виступи воїнів. Надалі стрільбу з луку включали до системи фізичної і військової підготовки хлопців.

Фехтування. На відміну від сучасного фехтування, в Стародавній Греції застосовували важкі види зброї: спис, спаду (короткий меч) тощо. Тому під час виступів атлети були вимушені для захисту від ударів одягати спеціальну форму: шлем, панцир і лати. Застосовували також щити різної форми (круглі, прямокутні).

Виступи факелоносців. У церемонії відкриття змагань брали участь атлети, що несли факели. Об'єднані в групи, вони повинні були пробігти відстань від 800 до 2500 м так, щоб полум'я не згасло. Інколи ці виступи проводили верхи на конях. Проте змагання факелоносців не належали до програми Олімпійських ігор.

Гімнастика і рухливі ігри. У Стародавній Греції гімнастикою називали систему різних вправ, метою яких був фізичний розвиток і підготовка до різних видів діяльності. У системі цих вправ часто використовували м'яч, виготовлений з тканини і шкіри. Так з'явилися рухливі ігри, що здобули популярність у греків.

Плавання. Для плавальної підготовки використовували спеціально побудовані прямокутні ванни, наповнені водою (прототип сучасного басейну). При розкопках в Олімпії були виявлені два таких басейни. Перший мав розміри: довжина – 4,19 м, ширина – 3,02 м, глибина – 1,39 м; другий –

24 м, 16 м і 1,6 м відповідно. Можливо, менший басейн використовували для відпрацювання рухів плавця, а великий – безпосередньо для плавання.

Змагання у «швидкості човнів» (веслування) також були популярними. До початку I ст. до н. е. в них брали участь човни (галери) з великою кількістю веслярів. Надалі використовували менші човни, куди один за одним сідали від 3 до 8 веслярів. Найбільш популярним веслуванням як вид змагань був в Афінах.

Ігри перших 24 Олімпіад (684–116 рр. до н. е.) включали 6 видів змагань і тривали один день. Починаючи з Ігор 25-ї Олімпіади (680 р. до н. е.), до програми яких включили перегони на колісницях, змагання проводили протягом двох днів. Поступово кількість видів змагань збільшили до 20, а їх тривалість – до 5 днів (472 р. до н. е.).

Перший день – день відкриття Олімпійських ігор. Церемонія відкриття була простою, але величною. Чотири рази лунала труба як сповіщення про початок змагань. Проводили реєстрацію і жеребкування учасників в різних видах змагань. Учасники, тренери і судді давали клятву Зевсу Олімпійському, що не допустять нечесних прийомів боротьби, будуть дотримуватися регламенту Олімпійських ігор. Далі починався парад учасників, під час якого глашатай сповіщав глядачам деяку інформацію про атлетів (ім'я, місцевість, з якої він прибув, чим займається тощо).

В цей день проводили змагання трубачів і герольдів, які мали честь обслуговувати Олімпійські ігри. Закінчувався перший день принесенням жертви богам.

В цей день виступали музиканти, письменники і поети, які в своїх творах оспівували Олімпійські ігри та видатних олімпіоніків.

Другий день розпочинався з урочистої церемонії. Після цього герольд оголошував змагання відкритими. В цей день змагалися лише юні атлети.

Першим видом був біг на стадій. Після серії попередніх забігів проводили фінальний. Наступними були змагання з боротьби, кулачного бою і панкратіону.

Третій день – великий день Олімпійських ігор. Центральною подією були кінні змагання і пентатлон – найбільш престижні і популярні види. Спершу проводили кінні змагання, а в другій половині дня – змагання з дисциплін пентатлону.

Четвертий день починався з відвідування храму Зевса усіма учасниками Ігор. Програма змагань включала біг, боротьбу, кулачний бій і панкратіон.

П'ятий день починався з возвеличення богів. Переможці змагань збиралися біля храму з пальмовими гілками в руках. Після цього розпочинали церемонію нагородження переможців. Герольд називав імена переможців і міста, з яких вони прибули. Найстарший зі суддів коронував олімпіоніків вінком. Після закінчення церемонії розпочиналося святкування, яке тривало до пізньої ночі.

Програма Олімпійських ігор не була стабільною і в різні періоди історії олімпійського руху у Стародавній Греції змінювалась не тільки кількість і види змагань, але і послідовність розподілу у днях.

За кілька місяців до початку змагань спеціальні послы (спондофори) сповіщали керівників держав про час проведення Олімпійських ігор і робили оголошення про мир в Елладі. Учасники майбутніх змагань приїздили за місяць раніше для ознайомлення з місцевістю і продовженням підготовки.

Цікаво знати:

¹ В одній з од стародавнього поета Піндара розповідається, що народження Олімпійських ігор пов'язано з іменем Геракла. У 1253 р. до н.е. цар Еліди Авгій, який володів величезним стадом, дав доручення Гераклу очистити його величезний скотний двір від гною. Геракл погодився це зробити за один день, але за винагороду в одну десяту частину стада. Коли він це зробив (за рахунок підводу двох річок, які пропустив через двір і вода все зміла), цар Авгій не виконав обіцянки і не дав Гераклу нічого.

Через декілька років Геракл з військом прийшов до Еліди і вбив Авгія. Після перемоги Геракл зібрав своє військо, а всю здобич приніс у жертву олімпійським богам і заснував ОІ, які проводили з того часу на священній рівнині, обсаженій самим Гераклом олівами, присвяченими богині Афіні-Палладі.

² У царя Еллади Еномая була гарна дочка Гіпподамія. Цареві прирекли, що він загине від руки свого зятя. Кожному, хто сватався до дочки, Еномай пропонував змагатися в перегонах на колісницях, обіцяючи в разі перемоги нареченого віддати за нього заміж дочку. Якщо наречений програвав, його чекала смерть від руки Еномая. Претендентом на серце Гіпподамії був Пелопс, син малоазійського царя Танталу. Він погодився на умови Еномая, який дав йому змогу першим почати змагання на колісницях. Пелопс весь час був попереду. Але відстань невблаганно скорочувалася, бо в Еномая були найшвидші коні в Греції – дарунок бога війни Ареса. Еномай майже наздогнав Пелопса, який, обернувшись, побачив занесений для удару спис, але в цей час колісниця царя розпалася. Еномай загинув.

За іншою версією, перемога Пелопсу дісталася завдяки підтримці Посейдона, який, будучи покровителем коней, дав йому непереможних тварин.

Пелопс після весілля на згадку про перемогу вирішив започаткувати Олімпійське свято і кожні чотири роки проводити змагання. До програми Ігор включали кінні перегони, які проводили на знак вдячності богам за те, що вони допомогли Пелопсу здобути перемогу. Гіпподамія також у зв'язку з цією подією організувала Ігри, в яких брали участь жінки. Після смерті Пелопса і Гіпподамії Ігри проводили в Алтісі, довкола споруджених на їх честь монументів.

³ У стародавні часи грецькі міста постійно ворогували між собою. Царю Еллади Іфіту після епідемії чуми оракули порадили утриматися від війн, зміцнювати зв'язки з еллінськими містами і кожен рік додавати до

свят «Рік радості». Так, нібито, виникла ідея створення панеллінського свята і проведення Ігор. Оскільки Еллада ворогувала, передусім, зі Спартою, розташованою за 350 км від них, Іфіт запропонував спартанському законодавцю Лікургу разом дотримуватись цієї поради.

⁴ Екехірія тривала два місяці, і порушення її карали великим грошовим штрафом. Так, в 420 р. до н. е. незалежні спартанці вели в Еліді бойові дії за участю тисячі голітів, за що їх оштрафували – по 200 драхм за кожного воїна. Після відмови заплатити штраф їх відсторонили від участі в Іграх.

3. Учасники і переможці Ігор Стародавньої Греції

Зародження Олімпійських ігор відбулося в той час, коли в Стародавній Греції влада належала аристократії, яка досконалість тіла і духу розглядала як спадкову належність. Тому до участі в Іграх не допускали рабів, іноземці та люди, які не мали належних громадянських прав. Пізніше, із встановленням в багатьох містах-державих демократичного режиму, Олімпійські ігри надалі зберігали елітарний характер. Одна з часом, особливо в IV ст. до н. е., в Іграх почали брати участь представники середніх і нижчих верств суспільства. З'явилися атлети із грекомовних районів, які не мали відношення до Стародавньої Греції. Після завоювання Греції римлянами право на участь в Олімпійських іграх отримали й римляни. Першим переможцем-римлянином був Геос, який переміг на Іграх 177-ої Олімпіади в 72 р. до н. е. На Іграх з'явилося багато атлетів – вихідців з Малої Азії і Олександрії.

Учасників давньогрецьких Олімпійських ігор, в період їх найбільшого розквіту, розподіляли на вікові групи, в кожній з яких визначали переможців. У групі хлопців виступали атлети віком 14-17 років. Хлопців 18-20 років включали до групи юнаків (безбороді, ефеби). Атлети, які досягнули 20-річного віку, брали участь у змаганнях серед дорослих.

Поділ на вікові групи був умовним, оскільки дуже талановиті атлети мали змогу брати участь у змаганнях зі старшими.

Кожному, хто бажав прийняти участь в Олімпійських іграх, необхідно було вказати своє суспільне становище і вид змагань, в якому він братиме участь. Отримавши запрошення на Олімпійські ігри, він повинен був протягом тривалого часу (мінімум місяць) готуватися до них, зазнаючи різних випробувань. Тільки після цього учасник проголошував клятву перед статуєю Зевса.

До участі в Олімпійських іграх не допускали тих, хто пролив кров і не був покараним за це. Не допускали до змагань і тих, хто здійснив крадіжку в храмі.

Питання про допуск вирішували судді – елланодики, рішення яких було остаточним.

Олімпійські ігри були присвячені верховному богу – громовержцю Зевсу. Заміжнім жінкам, відповідно до існуючих у Греції законів, забороняли брати участь в різноманітних святкуваннях на його честь. Тому гречанки не могли бути навіть присутніми як глядачі на Олімпійських іграх. Лише одній

жінці дозволяли спостерігати за видовищем – жриці храму богині Деметри, святилище якої також було розташоване в Олімпії. З часом почали допускати жінок до участі у перегонах на колісницях, проте, лише як власниць коней і колісниць¹.

Учасники змагань тренувались і виступали оголеними, хоча першочергово на Іграх атлети змагались в пов'язках на стегнах, а оголеність вважали принизливою. Є кілька легенд про виникнення цієї традиції².

Суддівська колегія на Іграх спершу складалася з двох осіб. Цього було достатньо, оскільки програма включала лише біг на один стадій. Згодом кількість суддів зростає. На Іграх 95-ї Олімпіади (400 р. до н. е.) їх було вже 9. Коли у 372 р. до н. е. Елліду розподілили на 12 округів, кожен з них делегував свого представника до суддівської колегії (суддів було 12). Надалі кількість округів зменшили і кількість суддів скоротили до 8. У 348 р. до н. е. вирішили обрати 10 суддів і це правило проіснувало до завершення стародавніх Олімпійських ігор.

Елланодики вирішували усі питання організації Ігор – відбирали і розподіляли учасників за віковими ознаками, організовували відбіркові і фінальні змагання, визначали переможців у різних видах змагань.

Існував певний порядок проведення кожного виду змагань. Наприклад, порядок проведення змагань в боротьбі визначали за жеребкуванням.

При визначенні переможця в бігу, перегонах на колісницях, стрибках, метаннях труднощів не виникало, оскільки були чіткі та об'єктивні критерії. Проте, в кулачному бою, панкратіоні і боротьбі постійно виникали труднощі, а правила визначення переможців постійно вдосконалювали. Тим не менш, в усіх випадках вони передбачали визначення значної переваги одного суперника над іншим.

У Стародавніх Іграх не було рекордів, оскільки неможливо було визначити точний час бігу і, відповідно, неможливо було порівняти результати.

Атлетів, які завдавали своїм суперникам смертельних ран чи ударів, судді виганяли зі стадіону й анулювали їх перемоги. Проте ці рішення не завжди сприймали на батьківщині атлетів, тому їх часто вшановували як переможців.

Агоністика у Стародавній Греції значною мірою визначала успіх, який супроводжував старогрецькі Ігри й інші масштабні змагання. Стародавній грек намагався бути кращим у всьому. В Іграх міг бути лише один переможець, а всіх інших вважали переможеними. Участь в Іграх не заради перемоги вважали богохульством.

Чотири найбільші турніри в Стародавній Греції вважали священними. Усі вони були пов'язані з культом богів – Зевса в Олімпії; Аполлона в Дельфах (Піфійські ігри); Посейдона в Істмії (Істмійські ігри); Зевса в Немеї (Немейські ігри). Коли атлет перемагав на всіх чотирьох Іграх, його возвеличували як періодоніка – «переможця кола (циклу)», як героя, а його ім'я викликало захоплення впродовж багатьох років.

Греки розглядали перемогу на Олімпійських іграх як знак гарного ставлення богів до атлета, а також до міста, звідки він був родом. Особливою вважали перемога в бігу на один стадій. Ім'ям атлета, який став переможцем у цьому виді змагань, називали Ігри наступної Олімпіади.

Нагороди призначали і вручали судді. На Іграх було три суддівські колегії: для пентатлону, для змагань на колісницях, для інших видів. Коли Ігри закінчувалися і судді ухвалювали рішення, вони оголошували результати, ім'я переможця і назву місцевості, звідки він прибув в Олімпію.

В останній день Олімпійських ігор проходила офіційна церемонія нагородження переможців. Вранці усі переможці з пурпуровими стрічками на голові, руках і ногах йшли до храму Зевса. В руках вони несли пальмові гілки. По дорозі до храму глядачі осипали їх квітами і листям. Олімпіонікам (переможцям Ігор) вручали оливкові вінки у храмі Зевса. Гілки оливи для цього зрізали золотим ножом в Священному гаю в Олімпії. За традицією їх зрізав молодий юнак, батьки якого були ще живими.

В часи Олександра Македонського переможці Ігор одразу після змагань отримували пальмову гілку, яку вони тримали у руці на п'ятий день – день урочистого нагородження оливковим вінком.

Наїзники колісниць, які здобули перемогу, отримували вовняні пов'язки, якими обв'язували голови на рівні чола. Вінки з оливи отримували власники колісниць і коней.

Олімпіоніки мали право принести дари Зевсу на його вівтарі в Священному гаю, а також встановити від свого імені статую в Олімпії, яка алегорично зображала вид змагань, в якому брав участь переможець. Йому також дозволяли закарбувати на статуї своє ім'я.

На честь найвидатніших олімпіоніків споруджували мармурові статуї і карбували монети. Щоб отримати дозвіл на спорудження статуї з портретною схожістю переможця у рідному місті, необхідно було стати переможцем Олімпійських ігор три рази.

В Спарті переможців Ігор вшановували інакше – під час війни вони боролися в перших рядах пліч-о-пліч із царем. В Афінах після 500 р. до н. е. для олімпіоніків встановили додаткову грошову нагороду.

Цікаво знати:

¹ Першою жінкою, яка отримала право самостійно керувати колісницею, була Кініска, дружина спартанського царя Агесилая, а в 288 р. до н. е. Белістиха із Македонії здобула перемогу в перегонах на колісницях.

² За всю багатовікову історію Олімпіад тільки одна жінка порушила заборону і з'явилась в Олімпії під час Ігор. Її звали Ференіка, вона була дочкою знаменитого кулачного бійця й керувала тренуваннями свого сина. Коли юнак вирушив в Олімпію, Ференіка, переодягнувшись в костюм вчителя гімнастики, пішла за ним. Її син здобув перемогу в кулачному бою, і радісна мати, забувши про обережність, побігла до нього. Всі зрозуміли, що перед ними перевдягнута жінка. Ференіці загрожувала страта, і тільки прохання глядачів врятувало її. Судді помилували жінку, але ухвалили, що надалі

тренери атлетів повинні під час Ігор сидіти оголеними за особливою огорожею.

4. Підготовка спортсменів-олімпійців

В системі підготовки атлетів у Стародавній Греції переважали принципи відбору і орієнтації талановитих атлетів на заняття певним видом за показниками тілобудови і фізичних якостей. Система навчання рухам передбачала їх опанування по частинах і загалом, з розподілом на основні і додаткові. Були розроблені ефективні системи розвитку різних фізичних якостей – сили, витривалості, спритності. В ті часи була актуальною періодичність підготовки атлетів упродовж чотирьох років – від одних Олімпійських ігор до інших. Також існували чотириденні цикли (тетради), пов'язані між собою, які забезпечували планомірність підготовки атлетів.

От що розповідав Філострат про тетради: «Під тетрадами розуміли цикл із чотирьох днів з різною діяльністю кожного дня. Перший день є підготовчим для атлета. На другий день у тренуванні застосовують максимальні навантаження. На наступний день навантаження знижують, а в останній навантаження є середнім. Підготовче тренування складається з енергійних рухів, коротких і швидких. Його метою є стимулювання атлета і його підготовка до основних зусиль. Максимальні навантаження наповнюють тіло атлета силою; під час зниження навантажень виконують вправи на розслаблення. В останній день атлета навчають ухилятися від суперника чи зупиняти його, коли він намагається втекти».

Поступова професіоналізація спорту в Елладі, притаманна з V ст. до н. е., сприяла постійному удосконаленню організації і методики підготовки атлетів. До приїзду в Олімпію для участі в Іграх атлети були зобов'язані систематично, протягом 10 місяців, тренуватися в гімназіях під керівництвом працюючих там професійних тренерів. Тренування були систематичними і напруженими. В тренувальному процесі використовували не лише знання і досвід щодо техніки, тактики, методики розвитку різних якостей, а й тогочасні досягнення медицини – профілактику і лікування травм, спеціальну дієту, масаж тощо.

Якщо на початку розквіту олімпійського руху в Стародавній Греції атлети часто виступали в різних видах змагань, використовуючи, передусім, природні задатки, підкріплені недостатньо тривалою і стихійною підготовкою, то проникнення в Олімпійські ігри професіоналізму сприяло вузькій спеціалізації атлетів, які прагнули досягти досконалості в одному виді змагань. Добре підготовлені атлети прагнули брати участь не лише в Олімпійських іграх та інших масштабних загальногрецьких змаганнях, а й в заходах з грошовими нагородами і подарунками.

В різних видах атлетики детально вивчали систему підготовки атлетів, виявляли і застосовували найефективніші засоби і методи. Наприклад, кулачні бійці і панкратіоністи використовували шкіряні мішки з піском, борошном чи пшеницею для відпрацювання різноманітних ударів.

Особливо ретельною і вимогливою була підготовка атлетів в Олімпії в останній місяць перед Іграми. Дисципліну підтримували не лише завдяки роз'ясненнями і вказівками, а й за допомогою різки, якою тренери карали недбайливих учнів. Напружене тренування чергували з відпочинком. Також застосовували режим харчування, яке було різноманітним для атлетів, котрі готувалися до виступів в різних змаганнях.

До підготовки атлетів упроваджували медичні знання – про розвиток системи дихання і кровообігу, елементи гігієни, різноманітні види масажу, спеціальні дієти. Не забували стародавні греки й про психологічну підготовку, розглядаючи її як важливу складову майстерності атлетів.

При підготовці атлетів до тренувань і змагань, а також для відновлення сил часто використовували масаж.

В античний період теплі ванни і лазні у греків розглядали певною мірою як антигімнастичний виклик. Існувала думка, що розслаблення в лазнях негативно впливає на підготовку атлетів та їх загартування. Проте в римський період ставлення до цих процедур змінилося і лазні стали цінувати більше.

У Стародавній Греції часто звертали увагу й на негативні прояви надмірного захоплення тренуванням і участю у змаганнях.

Тренування атлетів в гімнасіях проводили професійні вчителі (тренери). Вони навчали молодих атлетів техніці видів спорту, давали вказівки щодо виконання вправ і участі у змаганнях. Тому їх одяг був закріплений лише на плечі, щоб можна було миттєво зняти його і надати допомогу учням. Тренер повинен був знати про усі особливості підготовки атлетів – масаж, дієти, гігієну, медицину.

У Стародавній Греції існувала традиція, згідно якої тренерами, як правило, ставали відомі атлети, які завершили свої виступи. Існувала спеціалізація вчителів-тренерів, які долучалися до підготовки атлетів. Залежно від функцій їх називали «гімнастис», «педотрибис», «аліптис». Гімнастис розробляв програму підготовки атлетів, педотрибис реалізовував цю програму, а аліптис займався підготовкою атлетів до занять і змагань, натираючи їх тіло маслом, роблячи масаж.

Тренери працювали на контрактній основі.

У II ст. до н. е. в гімнасіях почали працювати наймані лікарі, які одночасно з професійними обов'язками часто дбали і про підготовку атлетів.

5. Кризові явища в олімпійському спорті Стародавньої Греції і припинення Олімпійських ігор

Починаючи з V-IV ст. до н. е. у Стародавній Греції Олімпійські ігри поступово відходять від вимог релігії. Все більшого значення набуває видовищність змагань, їх використання для підвищення авторитету країн-держав та їх керівників. Кількість спортивних свят поступово зростає, а у період між Олімпійськими іграми проводять багато інших змагань. Ці свята щедро фінансують, до їх програм поряд з традиційними видами (біг,

панкратіон тощо) включають видовищні види змагань – перегони на колісницях, біг з факелами тощо.

В Олімпійських іграх у цей період беруть участь представники багатьох країн Середземномор'я та Азії. Переможців змагань нагороджують великими грошовими призами й цінними подарунками. Вони отримують матеріальну підтримку й у своїх містах. Поступово комерційний характер змагань, розкіш, з якою їх проводили, розвивають ідеали олімпізму, а атлетика набуває професійного характеру.

З часом спортивна підготовка все більше стає спрямованою на успіх у змаганнях, що забезпечувало славу, грошовий дохід та різні блага. Наприклад, переможець Олімпійських ігор отримував грошовий приз у сумі 3000-6000 драхм, що було достатнім для родини з 3-4 осіб аби прожити протягом 5-10 років. Атлетика поступово перетворилася на професію.

В IV ст. до н. е. система навчання в Стародавній Греції набуває нових рис. Гімнасії поступово перетворюються на центри філософських шкіл, які проповідували єдність духовного і тілесного світу людини. Фізичні вправи повинні були сприяти не лише вдосконаленню сили і витривалості людини, а і її красі. Громадськість засуджувала виховання з молоді виключно атлетів, оскільки це заважало природному розвитку організму. Було рекомендовано використовувати фізичні вправи лише для повноцінного фізичного розвитку і для відпочинку після важкої роботи наукового і суспільного характеру.

Смаки глядачів також зазнали змін. Багаті прошарки населення не лише втрачають зацікавленість до активної фізичної підготовки і участі у змаганнях, а й до перегляду цих видовищ. Змагання починають набувати народного характеру, перетворюючись на заняттями для людей з низьким інтелектуальним і культурним рівнем, а також для бідних. Задоволенню смаків цих верств населення, передусім, сприяли грубі і жорстокі видовища (боротьба, кулачний бій тощо). Відбувалися зміни у змаганнях з видів атлетики, які стимулювали жорстокість.

Професіоналізація спорту у Стародавній Греції була прямим наслідком політичного, економічного і соціального життя суспільства, котрі й визначали поступову трансформацію спорту, перегляд його цінностей та ідеалів.

Кризові явища у Стародавньому олімпійському спорті загострилися після завоювання грецьких держав римлянами у 146 р. до н. е.

В цей час проводили велику кількість нових Ігор не лише у святилищах, а й в політичних центрах. Це зменшувало значущість Олімпійських ігор та інших загальногрецьких змагань, які мали величну історію.

Олімпійські ігри Римської Греції і припинення Ігор

Після завоювання Греції Римом у 146 р. до н. е. Олімпійські ігри проводили ще до 394 р., коли, за згадками, були проведені останні Ігри в історії Стародавньої Греції.

Протягом тривалого періоду популярність Ігор і ставлення до них з боку римських правителів суттєво змінювалися. На початку цього періоду до

олімпійських святилищ та Ігор римські правителі ставилися з повагою. Проте, з втратою незалежності, відбулися зміни у політичному, економічному і соціальному аспектах життя греків, які негативно вплинули на атлетику. Багато змагань припинили, а зацікавленість спортом знизилась. Значення Олімпійських ігор також зменшилося, набувши місцевого характеру.

Водночас у Римській Греції продовжували функціонувати гімнасії, які стали не лише центрами збереження спорту, його цінностей та ідеалів, але й своєрідними центрами національної і культурної спадщини. Олімпійські ігри не були заборонені римлянами, але їх намагалися перенести до Риму.

За правління у Римі Луція Корнелія Сулли Ігри зазнали великих збитків. Він розграбував Олімпію і Дельфи та намагався перенести Олімпійські ігри до Риму, проте його плани не були реалізовані. Надалі римські правителі підтримували проведення Олімпійських ігор в Стародавній Греції.

В ранній період історії Стародавнього Риму, на думку істориків, римляни були знайомі з такими дисциплінами як біг, боротьба, плавання, кулачні бої і використовували їх як засоби військової підготовки. Проте римляни, на відміну від греків, змагалися одягнутими.

У 30 рр. до н. е. до влади у Римі прийшов Октавіан Август, який повністю змінив стиль керівництва порівняно з попередніми правителями. Багато уваги він приділяв розвитку мистецтва у різних його проявах, що значною мірою стосувалося атлетики Стародавньої Греції. Він завершив те, що почав Юлій Цезар, – будівництво найбільшого у світі гіподрому місткістю до 150 тис. глядачів. Багато уваги приділив відродженню величності Ігор та інших змагань. Повернувшись в Олімпію та Дельфи усе, що награбував Сулла.

Не оминали увагою Олімпійські Ігри й інші правителі. Шанувальником атлетики був імператор Тиберій (14-37 рр.), який брав участь в Олімпійських іграх в перегонах на колісницях. Під час його правління з'явилися нові споруди, в тому числі триумфальна арка.

Олімпійські ігри підтримував імператор Нерон¹, який був захоплений старогрецькою культурою. До історії спорту він увійшов як людина, яка порушила хронологію проведення Олімпійських ігор. Він домігся аби Ігри 211 Олімпіади провели на 2 роки пізніше, тому у 67 р. відбулися усі чотири наймасштабніші грецькі змагання – Олімпійські, Піфійські, Істмійські та Немейські ігри. Нерон домігся того, щоб до програми Олімпійських ігор включили змагання з музичного і драматичного мистецтва.

Найбільшого розквіту за період влади Риму над Грецією Олімпійські ігри досягли за правління імператора Адріана (117-138 рр.). Він відновив святилища і храми в Олімпії, за що йому встановили статую у священному Алтісі. На його честь проводили багато змагань.

Попри позитивні аспекти проведення Ігор, в цей період було чимало проблем. В Римській Греції з кожними наступними Іграми змагання ставали ще більш видовищними. До Ігор долучалися люди з нижчих верств населення, які ставилися до спорту як до професійної діяльності. Постійно

розширювалася географія Ігор. Переможцями ставали не лише греки. З одного боку, це збільшувало популярність змагань, а з іншого руйнувало олімпійські ідеали. І хоча деякі римські імператори, які підтримували олімпійські цінності греків, намагалися сприяти розвитку атлетики, це не давало бажаних результатів, оскільки римляни не змогли досягнути сутності олімпізму. Змагання ставали дедалі жорстокішими, особливо у боксі, боротьбі, панкратіоні.

Історичні дані свідчать, що реєстрацію переможців Олімпійських ігор припинили у 267 р. З цього часу до 361 р. немає згадок про їх проведення. Лише у 369 і 373 рр. є інформація про атлета на ім'я Фіоуменос з Філадельфії, що у Малій Азії, який переміг у змаганнях з боротьби, а також про останнього чемпіона Олімпійських ігор – вірменського царя Вараздата, який переміг у змаганнях борців на Іграх 291 Олімпіади у 385 р.

У 394 р. імператор Теодозій I ухвалив едикт, який суворо засуджував традиції язичників: жертвоприношення богам і духам, ворожіння на тваринах тощо. Дотримання звичаїв та обрядів попередніх століть розглядали як великий державний злочин.

Існує версія, що Олімпійські ігри припинили через брак грошей на їх регулярне проведення. Фонди Ігор, які існували раніше, давно перейшли до місцевих римських володарів або християнської церкви. Ще задовго до кінця IV ст. до н. е. організатори Ігор неодноразово стикалися з фінансовими труднощами. Отже, заборона Олімпійських ігор імператором Теодозієм I лише пришвидшила й завершила процес, який почався раніше.

У 395 р. на берегах Алфею на території Олімпії відбулася велика битва візантійців та готів, під час якої було ушкоджено олімпійські споруди. Завершили руйнування Олімпії сильні землетруси у VI ст. до н. е., а також спалення залишків язичницьких храмів за наказом Теодозія II (426 р.). Надалі Олімпія була повністю знищена під грубим шаром піску та мулу після великої повені – розливу рік Алфей та Кладей.

Цікаво знати:

¹ *Нерон брав участь у перегонах на колісницях з десятьма кіньми. Ледь від'їхавши від старту, він впав з колісниці. Однак суперники притримали своїх коней, а кмітливі судді оголосили Нерона переможцем. Втім, цей епізод належить до часу занепаду Ігор. В часи їхнього розквіту ці випадки були б неможливими.*

ВІДРОДЖЕННЯ ОЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ

6. Передумови відродження Олімпійських ігор сучасності

Наприкінці XIX ст. в багатьох країнах Європи та Північної Америки було створено середовище, в якому ініціатива відродження Олімпійських ігор як події міжнародного масштабу була цілком можливою. Це було наслідком докорінної зміни світогляду людей, соціальних та економічних умов життя, притаманних для найбільш розвинутих європейських країн в

XV-XVI ст. – у період, який надалі увійшов до історії як епоха Ренесансу (Відродження).

В цей період було відхилено середньовічну схоластичну систему навчання. Їй протиставлено нову систему, основою якої був всебічний розумовий і фізичний розвиток людини, формування моральних і вольових якостей.

Епоха Ренесансу часто представляють в античних образах, які повернулися з минулого на противагу середньовічним догмам. У 30-40-х рр. XIX ст. в Греції, особливо в Афінах, починається період відродження античної спадщини.

Після звільнення Греції від османського ярма розпочалося вивчення і відновлення культури і спадщини давньогрецької цивілізації. У багатьох працях цього періоду велику увагу приділяли описам старогрецької культури, зокрема Олімпії та олімпійським святкуванням.

Зацікавленість культурною спадщиною стародавньої Греції, в тому числі й Олімпійськими іграми, значною мірою зумовило видання у Венеції у 1516 р. Марком Мусурісом твору старогрецького Мандрівника і письменника Павсанія «Опис Еллади», в якому детально зображено найважливіші події життя Стародавньої Греції, в тому числі Олімпійські ігри.

Один із видатних поетів і драматургів епохи Відродження англієць Джордж Чапмен (1559-1634 рр.) вбачав в старогрецьких Олімпійських іграх зразки героїзму і справедливості. Олімпійські ігри надихали й відомого англійського поета-романтика Джорджа Байрона (1788-1824 рр.).

У творах багатьох письменників і поетів, серед яких англієць Уїльям Шекспір (1564-1616 рр.), німець Іоганн Гете (1749-1832 рр.), француз Гюстав Флобер (1821-1880 рр.), згадки про Олімпійські ігри ототожнено з такими поняттями як духовність, натхнення, божественне втручання, благородство, честь, скромність, перевага, гуманізм, патріотизм, слава, пошана. Олімпійський оливковий вінок став популярним поетичним символом чистоти, благородства і святості, захисту від дегуманізації суспільства, жадібності і прагнення до збагачення.

Американський письменник-романтик Едгар По (1809-1849 рр.) розмежовував культуру Стародавньої Греції і Стародавнього Риму: «слава, якою була Греція», «пишність, якою був Рим».

Німецький історик Оскар Йегер у двотомному творі «Історія Греції», опублікованому в 1865 р., представив старогрецькі Олімпійські ігри як яскраве свято єднання еллінів. Цікаво, що призначенням своєї праці О. Йегер вважав виховання юнацтва.

До найбільш значущих праць з історії стародавнього світу належить твір відомого німецького археолога, топографа та історика Ернста Курціуса «Історія Стародавньої Греції» в п'яти томах. Серед його досягнень – організація і здійснення розкопок в Олімпії у 1875-1881 рр. Зацікавленість Е. Курціуса Олімпією та Олімпійськими іграми, вивченням яких він займався впродовж багатьох років, дали йому змогу не лише описати ці Ігри, а й продемонструвати їх роль як однієї з найважливіших сторін життя

народу, що була пов'язана з релігією, історією, традиціями, національними особливостями і цінностями.

Історична і культурна спадщина Стародавньої Греції надихала і знатних представників живопису. «Повернення до старовини» характерне для багатьох художників того часу (Пітер Пауль Рубенс, Жак Луї Давид, Жан-П'єр Сен-Урс, Карл Гун тощо).

Активізація всіх сфер духовного життя, розширення сфери інтересів і захоплень підвищували вимоги до здоров'я і фізичних можливостей людей. Починаючи з XIV-XV ст., у побут активно проникають різні форми рухової активності та змагань. Танці, народні ігри з м'ячем, фехтування, веслування, кінний спорт, змагання гондольєрів стають популярними в Італії.

В Англії розвиваються привезені колоністами з Індії крикет і крокет, які стають популярними у Франції та Нідерландах. За рівнем розвитку кінного спорту, за кількістю і популярністю кінних змагань Англія стає лідером в Європі. В цій країні також розвиваються гольф, футбол, більярдний спорт, фехтування.

У Франції активно розвиваються різні види ігор з м'ячем і ракеткою — попередники тенісу, а також шахи. У Швеції проводять змагання з бігу, боротьби, метання молота, ігри, схожі на гандбол і хокей, кінні перегони.

У Голландії біг на ковзанах був однією з улюблених фізичних вправ. Поява ковзанів з металевими полозами призвела до захоплення танцями на льоду, а також іграми-попередниками хокею. У різних країнах Європи на зміну захопленню стрільбою з луку приходять змагання з кульової стрільби, бігу, метання каменів, стрибків, різних видів єдиноборств.

Відомі гуманісти і мислителі, розробляючи наукові основи педагогіки, велику увагу приділяли фізичному вихованню. Варто згадати внесок чеського мислителя-гуманіста і педагога, автора єдиної шкільної системи Яна Амоса Коменського (1592-1670 рр.), який в своїй праці «Велика дидактика» (написана в 1632 р., видана в 1657 р.) обґрунтував необхідність включення фізичного виховання в школах як невід'ємної складової освіти і виховання. Він обґрунтував роль різних вправ, ігор і спортивних змагань, охарактеризував взаємозв'язок фізичної підготовки з естетичним і духовним вихованням.

Англійський філософ-матеріаліст Джон Локк (1632-1704 рр.) серед багатьох напрямів своєї діяльності велику увагу приділив дослідженням в галузі педагогіки, продемонстрував великий вплив середовища на виховання, неоціненну роль фізичних вправ для збереження і зміцнення здоров'я.

Відомий французький просвітителі, філософ, педагог, письменник Жан-Жак Руссо (1712-1778 рр.) був палким прихильником фізичного виховання. Він звертав увагу на те, що вишуканість і слабкість аристократичної молоді, на відміну від людей, які займаються фізичною працею, є наслідком малорухливого способу життя. Головну увагу він приділяв вправам, що вимагають серйозних зусиль, здатним загартувати людину, зробити її сильною, сміливою, витривалою, близькою до природи і здійною до подолання різних випробувань. Руссо звертав увагу на

необхідність активного фізичного виховання дітей з раннього віку, оскільки лише так можна розвинути у людини любов до праці, здібність до подолання труднощів, всебічно розвинути її фізичні якості.

Для вирішення завдань всебічного фізичного виховання Песталоцці класифікував фізичні вправи, упорядкував методику їх застосування залежно від педагогічних завдань. Запропоновану систему використання фізичних вправ він рекомендував не лише як засіб поліпшення самопочуття, зміцнення здоров'я, а і як ефективну попередню роботу для спеціальної підготовки у фехтуванні, боротьбі, іграх, танцях та інших спеціальних видах діяльності.

У тому, що гімнастику почали розвивати як один з науково-практичних напрямів педагогіки, важливу роль відіграв німецький педагог Гутс-Мутс, автор виданої в 1793 р. книги «Гімнастика для молоді», на зміст значно вплинули педагогічні ідеї Руссо, досвід стародавніх греків і практика використання фізичних вправ в європейських країнах.

У ХІХ ст. поступово сформувалися ефективні й оригінальні національні системи фізичного виховання, відбувся інтенсивний розвиток спорту.

Англійська система фізичного виховання. Реформа шкільної освіти, що почалася у 20-х рр. ХІХ ст., передбачала використання ігрової і змагальної діяльності як основи системи фізичного виховання.

Результати цієї реформи детально описані у праці вітчизняного спеціаліста у сфері навчання і виховання О. Д. Бутовського «Виховання і тілесні вправи в англійських школах».

Основою англійської системи фізичного виховання були принципи, притаманні для Стародавньої Греції. Цілком природно, що саме Англія була країною, в якій активно розвивали змагальний спорт, уклали правила змагань, ініціювали створення спортивних об'єднань і проведення масштабних змагань.

Звідси черпали свої ідеї й ентузіасти розвитку спорту з інших країн, зокрема П'єр де Кубертен, Віктор Бальк, Жорж Демені, Фернан Лагранж, Олексій Бутовський. Саме захоплення англійським досвідом значною мірою визначило ентузіазм і переконаність П. де Кубертена у потребі відродження Олімпійських ігор.

Видатним діячем того часу в Англії був Томас Арнольд (директор коледжу «Регбі»). Основою його педагогічної діяльності було виховання дитини як християнина і джентльмена. Він всіляко заохочував прагнення учнів до самостійності, вільного прояву духовних і фізичних якостей. Співпрацю з учнями він зміг побудувати на основі повної довіри, відсутності брехні і лицемірства, пошани до обіцянок. Т. Арнольд особисто виховував старших учнів, а потім доручав їм молодших дітей.

Французька система фізичного виховання. Для фізичного виховання у Франції, як і більшості європейських країн, у ХІХ ст. була притаманна військова спрямованість. Однак ця система фізичного виховання не була популярною в суспільстві, її не підтримували ані керівники шкіл, ані батьки, ані самі учні. Зміни розпочалися лише в другій половині 80-х рр. ХІХ ст.

Суспільство активно сприйняло те, що вправи в межах фізичного виховання повинні компенсувати недоліки шкільної освіти і виховання, сприяти повноцінному відпочинку, розвагам, відволіканню від навчальних занять і зміцненню здоров'я. Змінилося також ставлення до засобів рухової активності. Головну увагу тепер приділяли природним вправам, які відповідали інтересам осіб, які їх виконували. Інтенсивно впроваджували спортивні ігри, постійно зростала популярність різних видів спорту. У гімнастиці головну увагу почали приділяти вправам, що сприяли зміцненню життєво важливих органів, підвищенню сили і гнучкості, розвитку м'язової системи.

Поширенню спорту у Франції сприяли приватні атлетичні товариства. У 80-х рр. XIX ст. у Франції їх було два. Жюль Симон і П'єр де Кубертен в 1887 р. заснували «Союз спортивних суспільств Франції». Паскаль Груссе започаткував «Лігу фізичного виховання». Обидва товариства прагнули об'єднати атлетичні асоціації, розширити кількість навчальних закладів, зацікавлених в розвитку спорту, надавати їм допомогу, організовувати і проводити змагання.

Велику роль у розвитку фізичного виховання у Франції зіграла заснована в 1832 р. в Парижі Жуанвільська школа гімнастики і фехтування, яка поступово перетворилася не лише на головний центр підготовки викладачів гімнастики і фехтування для військ, а й вплинула на розвиток фізичного виховання і спорту в цивільних навчальних закладах.

Шведська система фізичного виховання. У становленні шведської гімнастичної системи у XIX ст. вирішальну роль зіграв Стокгольмський королівський гімнастичний центральний інститут, заснований згідно наказу короля Швеції у 1813 р.

За спрямованістю, складом вправ та методиці їх використання шведська гімнастика принципово відрізнялася від інших систем XIX ст. Особливістю всіх вправ шведської гімнастики були природність поз і рухів, відсутність максимальних зусиль, жорстких і грубих рухів. Споряди та пристрої використовували виключно для полегшення виконання вправ, а не для ускладнення умов чи створення додаткових перешкод, як це було у воєнізованих німецькій або французькій системах.

Існував тісний зв'язок між різними розділами шведської гімнастики. Лікувальна гімнастика запозичувала багато вправ, розроблених для здорових, але змінювала їх структуру та зміст відповідно до медичних і фізіологічних вимог.

Німецька система фізичного виховання. Німецьку гімнастику як самостійний напрям вважають заслугою Фрідріха Людвіга Яна (1778-1852 рр.), який переконливо довів залежність військового мистецтва і ефективності дій військ від їх фізичної підготовки, володіння солдатами різними прийомами, що вимагають спеціальних навичок, сили, витривалості. Основою його гімнастики були стройові, вправи на брусах і перекладині, на місцевості з подоланням перешкод, перенесенням важких предметів, зі зброєю.

На противагу Ф. Л. Яну Герхард Фіт (вчитель математики) всебічно обґрунтував користь фізичних вправ для збереження здоров'я, збільшення м'язової сили, розвитку гарних форм тіла, точності, упевненості, рішучості. Г. Фіт розробив класифікацію фізичних вправ і методику їх використання. Велику увагу він приділив ролі педагога, значущості медичних спостережень, вживанню методів загартування.

Проте фундаментальність праці Г. Фіта виявилася недостатньою для сприйняття широкими масами. Після наполеонівських загарбницьких воєн в Німеччині суспільство краще сприймало військово-патріотичний підхід до фізичного виховання, притаманний для системи Гутс-Мутса та його прихильників.

Чеська система фізичного виховання ґрунтувалася на французькій, англійській, шведській та німецькій. В ній були присутні також елементи античної гімнастики.

У 1862 товариство «Сокіл», яке пропагувало систему фізичного виховання, спрямовану на фізичне і вольове вдосконалення народу, розвиток національних почуттів. Мирослав Тирш розробив класифікацію фізичних вправ, кожна з яких відповідала певній меті і завданням.

Важливою передумовою для відродження Олімпійських ігор також був інтенсивний розвиток у ХІХ ст. змагального спорту. В цей час починають організовувати гуртки та секції з різних видів спорту. В Англії і США утворюють клуби з футболу, легкої атлетики, крикету, веслування, бейсболу, кінного спорту.

Поступово почали виникати спортивні союзи, асоціації, федерації, які керували певним видом спорту та проведенням змагань. Національна федерація бейсболу була створена у США в 1858 р. В Англії у 1863 р. започатковано Футбольну асоціацію.

Спрямованість до міжнародної співпраці була стимулом для створення міжнародних керівних організацій з видів спорту. Першою була Міжнародна федерація гімнастики (1881 р.). Після цього було створено Міжнародний союз теслярського спорту та Міжнародний союз ковзанярів (1892 р.).

З середини ХІХ ст. почали проводити міжнародні змагання. В Англії систематично проводили кінні перегони, в Австралії в 1858 р. відбувся міжнародний турнір з плавання. В низці країн були популярними змагання зі стрільби та фехтування.

Олімпійські ігри в ХVІІ-ХІХ ст.

Ідея відродження Ігор виникала багаторазово. Часто її втілювали у вигляді спортивних свят. Ці заходи проводили не лише у великих містах, а й у маленьких містечках. Прикладом є проведення Олімпійських ігор в Рамлесе – термальному курорті на Півдні Швеції. В їх програмі був біг на короткі і довгі дистанції, стрибки у висоту і з жердиною, боротьба, скелелазіння, гімнастика.

У 1624 р. капітан Р. Стоуер провів Олімпійські ігри, до програми яких входили біг, боротьба, метання молота, гра, подібна до гандболу, ігри з ключками, народні танці та перегони зайців.

За сто років до початку діяльності П'єра де Кубертена шведський граф Фредерік Богислаус Шверін вийшов з амбітним планом розвитку в Швеції спорту шляхом будівництва у всіх провінціях країни спортивних майданчиків і організації на них спортивних заходів.

У ці ж роки спортивні свята під назвою «Олімпійський фестиваль» проводили в канадському Монреалі. Олімпійське товариство Ліверпуля у Великобританії провело в 1862 р. перший Олімпійський фестиваль в Ліверпулі. Схожі фестивалі проводили ще кілька разів, а останній відбувся в 1867 р.

Національна олімпійська асоціація Англії в 1866 р. провела в Лондоні перші Олімпійські ігри. У 1867 і 1868 рр. провели другі і треті ігри – у Бірмінгемі і Велінгтоні відповідно. Після шестирічної перерви, в 1874 р., в Мач Венлоку провели четверті Олімпійські ігри, а в 1877 р. – п'яті, які відбулися в Шрусбері. Шості ігри, що виявилися останніми, провела Національна олімпійська асоціація Англії в 1883 р. в Хедлі Шропширі.

Спроби відродження Олімпійських ігор були і в Греції. Після позбавлення цієї країни від турецького ярма в 1821 р. виникла пропозиція відродити проведення Олімпійських ігор у вигляді Грецьких національних ігор, проте її не реалізували. У 1858 р. майор грецької армії Євангеліс Цаппас запропонував королеві Греції відновити проведення Олімпійських ігор. За власні кошти він створив фонд олімпійців і побудував великий зал для змагань. Відповідно до королівського наказу утворено оргкомітет, а в 1859 р. Ігри під назвою «Панеллінська Олімпіада» провели в Афінах. Аналогічні ігри планували провести у 1863 р., однак вони не відбулися через смерть короля і політичне напруження в країні. Проте надалі ці змагання проводили в Афінах ще кілька разів.

Перші ігри, які пишню святкували як Олімпійські, були проведені на основі ідей Роберта Дувра у 1612 р. Їх «родзинкою» були кінні і собачі перегони. Ці види змагань поступово доповнювали різними легкоатлетичними дисциплінами – бігом, стрибками, метанням ковальського молота. До програми включали змагання з володіння списом, з фехтування та різних видів боротьби. В межах цих Ігор проводили танцювальні конкурси, змагання з шахів, гри в карти. Змагальну частину програми доповнювали виступом акробатів, музикантів, продажем напоїв і закусок. Переможців змагань нагороджували різними призами і відзнаками: срібною турою – за перемогу в кінних перегонах, значки, банти, стрічки – за перемогу в інших видах спорту.

Під керівництвом Роберта Дувра ігри проводили близько 30 років до 1642 р., коли їх припинили через політичні і релігійні суперечності, що призвели до громадянської війни в Англії. Роберт Дувр помер в 1652 р.

Ці Ігри відновили в 1660 р. і регулярно проводили протягом наступних двохсот років.

7. Роль П'єра де Кубертена у відродженні Ігор Олімпіад

П'єр де Кубертен народився 01.01.1863 р. в Парижі в родині живописця зі стародавнього роду Фреда де Кубертена. На нього, вихідця з аристократичної сім'ї, на думку батьків, чекала блискуча військова кар'єра. Але юнак обрав інший шлях. У дитинстві він любив їздити верхи, займатися фехтуванням, веслуванням. Ще в юнацькі роки П'єр був зацікавлений літературою, педагогікою, філософією, історією, особливо античною. Кубертен зізнався, що саме Олімпія зробила з нього мрійника.

Пізніше Кубертен серйозно зацікавився проблемами спорту, його місцем у системі виховання молодого покоління. Він їде до англійського міста Регбі, щоб ознайомитись з досвідом місцевого коледжу, директор якого, Томас Арнольд, ще у 30-ті рр. XIX ст. запровадив спорт як метод виховання у цьому навчальному закладі. Створені Арнольдом спортивні команди функціонували на засадах самоврядування, обґрунтованої системи фізичного виховання й регулярних спортивних змагань і тому, об'єднані у спортивному клубі, вони стали взірцем. Спортивна система розвивалася у тісному взаємозв'язку з педагогікою. Молодий де Кубертен палко підтримав ідеї Т. Арнольда.

П'єр де Кубертен вивчає стан і особливості фізичного виховання та спорту у США, Швеції, Німеччині та інших країнах, листується з відомими діячами в галузі фізичного виховання. Він вирішує присвятити своє життя здійсненню благородної мети – поставити спорт на службу миру, взаєморозумінню і дружбі між народами.

Завдяки глибокому вивченню впливу рухової активності і спорту на здоров'я, культуру, освіту й виховання людей у різних країнах, П'єр де Кубертен сформував своє ставлення до спорту не лише як до засобу виховання і освіти, а й як до чиннику розвитку міжнародного співробітництва, зміцнення миру й взаєморозуміння між народами.

За словами П'єра де Кубертена, кампанія з відродження Олімпійських ігор розпочалася 30 серпня 1887 р. після опублікування його статті, в якій він звернув увагу французів на потребу більш різнобічної фізичної підготовки дітей в школах і оголосив про створення Ліги фізичного виховання. У 1888 р. він видав книгу «Виховання в Англії», а через рік – «Англійське виховання у Франції», в яких висловив власні ідеї.

На засіданні комітету з впровадження фізичних вправ, створеного в Міністерстві освіти Франції 1 липня 1888 р., де Кубертен виклав основні принципи ідеї відродження Олімпійських ігор. Її схвалили, але не більше того, оскільки роль комітету полягала лише у створенні основ Олімпійського руху.

Візити до США й Великобританії дали де Кубертену змогу знайти активних прибічників відродження Ігор в особі доктора Уільяма Пені Брукса – засновника Олімпійського товариства Мач-Венлок і Національної олімпійської асоціації (1895), Уільяма Слоена – професора політичних наук в Пристоні, який мав великий авторитет в університетських колах, а також Чарльза Герберта – переможця багатьох змагань 70-х рр. з бігу і веслування,

надалі відомого спортивного організатора, борця за олімпійську ідею і створення міжнародних федерацій.

Американський історик Девід Юнг, який детально вивчав діяльність і роль різних людей у відродженні Олімпійських ігор, свідчить, що ідея їх відродження за старогрецьким зразком і проведення цих Ігор в Афінах раз на чотири роки як масштабного міжнародного заходу належить не Кубертену, а англійцеві Уільяму Бруксу, який не лише висловив цю ідею восени 1880 р., а й зробив певні кроки для її реалізації.

Після відвідин Ігор в Мач Венлоку де Кубертен проникся ідеєю Брукса відродити Олімпійські ігри як міжнародні, оцінив їх перспективи, проте негативно поставився до пропозиції проводити такі Ігри лише в Греції.

П'єр де Кубертен, переконаний в потребі проведення сучасних Олімпійських ігор як події міжнародного масштабу, вирішив залучити до організації їх відродження відомих спортивних діячів з різних країн світу. З цією метою у 1889-1890 рр. він листувався з фахівцями різних країн, організував низку міжнародних змагань з різних видів спорту, здійснив ділові подорожі до США і Великобританії. У 1889 р. як учасник науково-практичної конференції з фізичного тренування він вперше відвідав США. У 1890 р. він організував в Парижі Міжнародний науковий конгрес аналогічного змісту. Нотатки про цей конгрес підвищили популярність де Кубертена і дали йому змогу налагодити співпрацю із спортивними організаціями Англії і Північної Америки.

В цей же час було створено Союз спортивних товариств Франції, першим генеральним секретарем обрали П'єра де Кубертена. У 1892 р. на асамблеї цього Союзу у великому залі університету Сорбонни, відбулася історична дискусія про спорт. П'єр де Кубертен виступив з доповіддю «Фізичні вправи у сучасному світі», яка стала першим кроком до інтернаціоналізації спорту, першою публічною пропозицією відродження Олімпійських ігор.

Практичні заходи з реалізації цієї ідеї розпочалися навесні 1893 р., коли за пропозицією де Кубертена Союз французьких атлетичних товариств мав намір скликати в Парижі в 1894 р. міжнародний конгрес, який вирішив би два головні запитання: точно визначив поняття аматорського спорту і підготував проведення Олімпійських ігор. Ідею скликання конгресу підтримали в політичних колах. Ректор Сорбонни надав територію університету для підготовки і проведення цього заходу.

Процесу відродження Ігор і створення МОК сприяли бурхливий розвиток транспорту, що полегшив обмін матеріальними й духовними цінностями між народами, проведення міжнародних промислових і торгівельних ярмарок, конференцій, виникнення міжнародних організацій, у тому числі й спортивних.

Існує багато версій про те, чому саме концепція де Кубертена була більш успішною для відродження Ігор, ніж усі попередні спроби. По-перше, концепція де Кубертена була співзвучною з міжнародним рухом XIX ст., серед яких – Червоний хрест, рух скаутів і рух есперанто² зі створення нової

мови міжнародного спілкування. По-друге, вона з'явилася в період зростання популярності всесвітніх виставок³. Цінність цих організацій і подій до цього часу відчувається хоч би у тому, як МОК взаємодіяв з міжнародними некомерційними організаціями. Ідеї де Кубертена відповідали тенденції до інтернаціоналізації спорту, уніфікування правил, що давало змогу представникам різних країн змагатися один з одним. Нарешті, прагнення де Кубертена виходили за межі спорту і його філософію Олімпізму можна розглядати поруч з новими філософськими течіями цієї епохи.

Цікаво знати:

¹ *Ігри у Мач-Венлоку й досі проводять у вигляді місцевого свята. Олімпійський талісман Лондона-2012 назвали Венлоком на знак визнання важливої ролі, яку Мач-Венлок відіграв у формуванні поглядів П'єра де Кубертена.*

² ***Есперáнто** (esp. *esperanto* – той, що сподівається) – міжнародна мова, створена польським лікарем і поліглотом Людовиком Лазарем Заменгофом у 1887 р. на основі найпоширеніших європейських мов, інтернаціональної лексики. Проста, суворо нормалізована граматики; багато прихильників у всьому світі. Метою есперанто є створення однакових можливостей для кожної людини у міжнародних стосунках.*

³ *Олімпійські ігри 1900 р. в Парижі проводили неподалік від Всесвітньої виставки, а Ігри в Сент-Луїсі були частиною Всесвітньої виставки.*

8. Міжнародний атлетичний конгрес 1894 р., його програма і значення для відродження Ігор та розвитку олімпійського руху

Наприкінці 1893 р. – початку 1894 р. де Кубертен організував широку кампанію щодо залучення представників різних спортивних організацій до роботи засновницького конгресу.

Він розсилав листи-запрошення, проте великого успіху вони не мали. Спортивні організації Німеччини, Швейцарії і Нідерландів взагалі проігнорували заклик Кубертена, а з низки інших країн надійшли негативні відповіді.

Тоді де Кубертен і його прибічники спрямували зусилля на забезпечення конгресу політичної підтримки. Вони провели переговори з дипломатичними представництвами різних держав, акредитованими в Парижі, і встановили контакти з політичними і суспільними діячами цих країн. Як наслідок стати почесними членами президії конгресу могли видатні діячі різних країн – Греції, Швеції, Норвегії, Росії, Великобританії, Німеччині тощо. Ця обставина змінила ставлення до конгресу і з боку спортивних організацій, багато хто з яких ухвалив рішення скерувати своїх представників.

В січні 1894 р. де Кубертен розіслав запрошення й програму Конгресу багатьом закордонним клубам, персонально запросив У. Слоена зі США, У. Герберта з Англії, В. Бланка зі Швеції та Ф. Кеменя з Угорщини. На жаль,

його зусилля не підтримали у Франції. Представники Австралії і Японії письмово підтвердили долучення до Конгресу.

16 червня 1894 р. у великій залі Сорбонського університету (Париж) зібралося близько 2000 осіб. У запрошеннях було сказано «Конгрес відродження Олімпійських ігор». Були присутні 79 делегатів від 49 спортивних організацій 12 країн, включаючи США, Італію, Францію, Іспанію, Грецію і Росію. П'єр де Кубертен високо оцінив роль в організації Конгресу У. Слоена та Ч. Герберта.

Для відродження Ігор де Кубертен багато запозичив з історії організації і проведення стародавньогрецьких ігор. Він розробив організацію і процедуру проведення Ігор, додавши елементи, які, на його думку, були необхідні для задоволення бажань сучасного людства. Передусім, це інтернаціональний характер Ігор, включення до програми змагань великої кількості видів спорту, добровільна участь спортсменів-аматорів тощо.

Делегати конгресу працювали у двох секціях. В першій обговорювали проблему аматорства, на засіданнях другої – концепцію Олімпізму.

Напередодні відкриття Конгресу де Кубертен опублікував статтю «Відродження Олімпійських ігор», де виклав принципи та ідеали Олімпізму. На конгресі обговорювали переважно ті пункти, які він зазначив у статті:

- як і стародавні фестивалі, сучасні Ігри слід проводити кожні 4 роки;
- відродженні Ігри (на відміну від стародавніх) будуть сучасними і міжнародними. До них включать ті види спорту, які культивують у ХІХ ст.
- Ігри будуть проводити для дорослих;
- будуть запроваджені суворі визначення поняття «любитель». Гроші будуть використовувати тільки для організації Ігор, будівництва споруд і проведення свят;
- сучасні Ігри повинні бути пересувними, тобто у різних країнах.

В Хартії МОК, основному документі, прийнятому на Конгресі, було зафіксовано наступне:

1. В інтересах моралі Міжнародний конгрес і деякі країни вважають потрібним відродити на міжнародній основі Олімпійські ігри в сучасній формі, але з дотриманням стародавніх традицій;

2. До участі в Іграх слід запрошувати спортивні об'єднання всіх країн. Кожну країну можуть представляти тільки її громадяни. Перед Іграми, які будуть проводити кожні чотири роки, окремі країни повинні проводити відбіркові або попередні змагання, щоб їх репрезентували найкращі спортсмени;

3. До програми міжнародних Ігор включать такі види спорту: біг, стрибки, метання диску, важку атлетику, вітрильний спорт, плавання, веслування, ковзанярський спорт, фехтування, боротьбу, бокс, кінний спорт, спортивна стрільба, гімнастику, велоспорт;

4. За винятком фехтування, в усіх видах спорту можуть брати участь лише спортсмени-аматори. Ті, для кого спорт є професією, не можуть брати участь у змаганнях. (У додатку до протоколу щодо «аматорства» зазначено:

«до змагань не допускають тих, хто професійно займається спортом, і тих, хто отримував в минулому або отримує зараз грошові винагороди за заняття спортом. Саме тому на Іграх ніколи не можна призначати грошові призи, а можна вручати почесні нагороди»);

5. Комітет має право не допускати до участі тих, хто коли-небудь виступав проти олімпійської ідеї чи проти ідеї сучасних Ігор;

6. Для легкоатлетів потрібно організувати головні змагання – п'ятиборство.

Одним із найважливіших результатів роботи Конгресу було створення Міжнародного олімпійського комітету.

9. Утворення Міжнародного олімпійського комітету (МОК)

Список членів МОК підготував П'єр де Кубертен. Членами МОК стали: Ернест Калло (Франція), генерал Олексій Бутовський (Росія), капітан Віктор Бальк (Швеція), професор Уільям Слоен (США), юрист І. Гут-Ярковський (Богемія, Австро-Угорщина), Ференц Кемень (Угорщина, Австро-Угорщина), Чарльз Герберт і лорд Амтхілл (Англія), доктор Хосе Бенхамін Субіаур (Аргентина), Леонард Кафф (Нова Зеландія), граф Луккезі Паллі і Д'юк Андрія Карафа (Італія), граф Максим де Бузі (Бельгія). Генеральним секретарем МОК був обраний барон П'єр де Кубертен, президентом МОК – Деметріус Вікелас (Греція).

Складаючи список кандидатів у члени МОК, де Кубертен, передусім, думав про те, щоб ця міжнародна організація була дійсно інтернаціональною. Невипадково в назві МОК спочатку вказано «міжнародний», а потім «олімпійський».

Крім того, багато осіб, які стали членами МОК, власною практичною діяльністю довели відданість ідеям міжнародного відродження Ігор. Дійсно, без допомоги своїх друзів де Кубертену навряд чи вдалося б відродити їх.

Одним з найближчих однодумців де Кубертена був Е. Калло, який очолював Союз гімнастичних товариств Франції, а з 1894 по 1909 рр. виконував функції скарбника МОК. Давній друг Кубертена Ф. Кемень був редактором «Угорської педагогічної енциклопедії», автором численних статей з проблем освіти і фізичного виховання.

В. Бальк у 1893 р. був обраний президентом Міжнародного союзу ковзанярів, а також був директором Центрального інституту гімнастики Стокгольму і президентом гімнастичного союзу Швеції. О. Бутовський (Росія) був особисто знайомий з де Кубертенем.

У перших офіційних бюлетенях МОК не було жодної інформації щодо МОК як організації. Єдиним виявленим документом є складений і відредагований де Кубертенем текст про порядок діяльності МОК, який надалі з'явився у версії Статуту МОК, датованому 1908 р.

З метою розширення членства МОК була розроблена своєрідна, далеко не демократична, система поповнення його складу, згідно якій нових кандидатів не делегують відповідні країни, їх повинен обрати безпосередньо МОК. Ця система є актуальною донині.

10. Завдання МОК та його діяльність до початку ХХ ст.

За підсумками роботи першої секції конгресу було розроблено визначення аматорського спорту, обґрунтовано його відмінності від професійного спорту. Згідно з ухваленим на конгресі визначенням, аматорами можуть вважати тих спортсменів, які за підсумками змагань не отримували винагород і грошових премій, не змагалися з професіоналами і не працювали платними вчителями фізичної культури і спорту.

Проте головним рішенням конгресу був підсумок роботи його другої секції – постанова про відродження Олімпійських ігор. Було визначено програму Ігор I Олімпіади, місце їх проведення – Афіни. Ухвалено рішення провести Ігри II Олімпіади в 1900 р. в Парижі, а кожні наступні Ігри – з інтервалом у чотири роки в різних містах світу.

Конгрес завершився тріумфально. Під час заключного засідання було багато промов, записи яких не збереглися.

Відповідно Хартії, ухваленої Конгресом, на МОК було покладено такі завдання:

1. Забезпечення регулярного проведення Ігор.
2. Піклування про те, щоб Ігри були більш гідними їх славній історії і високих ідеалів.
3. Заохочення зростання кількості організацій, які б сприяли проведенню змагань спортсменів-аматорів.
4. Керівництво аматорським спортивним рухом і сприяння поглибленню дружби між спортсменами.

На думку істориків спорту, МОК протягом перших років існування працював не дуже активно. Кубертен визнає, що у цей період часу розвиток Олімпізму був штучним.

11. Типологічна класифікація змагань в Олімпійському русі.

Під патронатом МОК нині проводиться велика кількість різноманітних змагань, деякі з котрих (Панамериканські, Азійські тощо) за своїм масштабом та рівнем організації поступаються лише Олімпійським іграм. Правило 2 Олімпійської Хартії закріплює патронат і над іншими іграми:

1. Виконком МОК може надати патронат МОК міжнародним регіональним, континентальним або всесвітнім комплексним змаганням на умовах, які МОК вважатиме резонними, за умови, що вони будуть проводитися відповідно до Олімпійської Хартії й будуть організовані під контролем НОКів або асоціацій, визнаних МОК, при сприянні відповідних МСФ і при дотриманні технічних правил МСФ.

2. Виконком МОК може надати патронат МОК іншим спортивним заходам, за умови, що їхні завдання відповідають цілям Олімпійського руху.

3. Олімпійським спортом тісно пов'язані і періодичні комплексні змагання, що проводяться різними спільнотами за національними, релігійними, професійними та іншими ознаками. Кожний з напрямів цього

руху має власні географічні ареали та території, органи управління і координації, системи фінансування, спортивні і культурні програми, календарі, інфраструктуру.

Як і будь-яке суспільне явище, цей рух, особливо в країнах третього світу, стикається із значними труднощами, що пов'язані з тяжким економічним станом (зовнішній борг цих країн перевищує \$1,5 трильйони), нестачею кваліфікованих кадрів, недостатнім життєвим і культурним рівнем населення. Однак, незважаючи на ці та інші труднощі, кожний із спортивних форумів має свої неповторні і колоритні ритуали, атрибутику.

Вони є не лише джерелом виявлення спортивних талантів, генератором національних і інтернаціональних культурно-спортивних традицій, потужним засобом виховання молоді і оздоровлення населення, а й унікальним інструментом інтеграції різних народів в ім'я миру та взаєморозуміння.

Серед таких комплексних спортивних змагань варто виділити:

Ігри за територіальною приналежністю. Найбільш значною складовою комплексних спортивних змагань під патронатом МОК є регіональні ігри, які складають групу територіальної приналежності. Ідея регіонального розвитку олімпійського руху і спроби її реалізації належать П'єру де Кубертену.

Найстарішими із існуючих регіональних ігор є ігри країн Центральної Америки та Карибського моря, що вперше були проведені у Мехіко в 1926 р., коли команди Мексики, Гватемали та Куби змагалися у 7 видах спорту. В традиціях цих ігор є ритуал запалювання вогню від променів сонця у древньому храмі ацтеків на пагорбах Лас-Естерельяс у Мексиці. До програми ігор повинно входити не менше 12 видів спорту, серед яких бейсбол, боротьба, бокс, важка атлетика, велоспорт, вітрильний спорт, волейбол, водне поло, гандбол, гімнастика, веслування, дзюдо, кінний спорт, легка атлетика, плавання, стрибки у воду, сучасне п'ятиборство, стрільба з лука, стендова та кульова стрільба, фехтування, футбол, хокей на траві.

Реально ж проводяться змагання майже з усіх Олімпійських та деяких регіональних видів спорту. В останні роки в іграх країн Центральної Америки та Карибського моря беруть участь спортсмени більш, ніж 20 країн, серед яких лідерство належить Кубі. Нині розвиваються Панамериканські (літні - з 1951 р. і зимові - з 1989 р.) ігри.

Ідею їх проведення запропонував Президент МОК Анрі де Байє-Латур після успішного проведення Центрально-Американських ігор 1926 р. Лише після 1936 р. (після Олімпійських ігор у Берліні) цю ідею було схвалено спортивними керівниками країн Американського континенту. В 1940 р. з ініціативи НОК Аргентини було скликано конгрес країн Західної півкулі за участі представників 16 країн Панамериканського Союзу.

Було створено Панамериканський спортивний Комітет, який прийняв рішення про проведення ігор в 1942 р. в Буенос-Айресі. Друга світова війна спричинила непроведення ігор до 1951 р. В іграх взяло участь 2000 атлетів з

20 країн. В наступні десятиліття кількість спортсменів сягнула 5000, а кількість країн учасниць перебільшила 30.

Програма Панамериканських ігор охоплює не менше 15 видів спорту, зокрема баскетбол, бейсбол, боротьбу, бокс, важку атлетику, велоспорт, вітрильний спорт, волейбол, водне поло, гандбол, гімнастику, веслування, дзюдо, кінний спорт, легку атлетику, плавання, стрибки у воду, сучасне п'ятиборство, стендову та кульову стрільбу, стрільбу з лука, теніс, фехтування, футбол, хокей на траві. Програма ігор постійно розширюється, включає понад 30 видів спорту, не лише Олімпійських, а і сквош, пелоту, ролерний спорт тощо. Зимові Панамериканські ігри включають гірськолижний спорт, фрістайл, біатлон, лижні гонки.

Вперше такі ігри відбулися в 1989 р. у Лас-Ленасі. Лідерство в Панамериканських іграх належить спортсменам США та Куби, високі результати також демонструють представники Канади, Венесуели та Мексики. На жаль, Панамериканські ігри є «брудними» через допінгові зловживання. Так, лише в іграх 1983 р. 15 учасників були за це позбавлені 23 медалей різного гатунку. Команди латиноамериканських країн з 1938 р. змагаються також у Боліварських іграх. З 1979 р. проводяться Південноамериканські ігри. Загальне керівництво Олімпійським рухом на Американському континенті здійснює Панамериканська спортивна організація ОДЕПА, яка об'єднує 38 НОК.

Азіатські ігри - Асіади проводяться з 1951 р. (літні) та з 1986 р. (зимові). Асіади почали проводитися з ініціативи Спортивної Асоціації країн Азії, що її було створено в 1949 р. на конференції у Нью-Делі. З 1954 р. Азіатські ігри проводяться щочотири роки. За перші 40 років їх проведення кількість учасників зросла з 489 до 6000. Втричі зросла кількість країн-учасниць. 5 Програма повинна містити не менше 10 видів спорту, обов'язковими з яких є плавання та легка атлетика, а решта обираються з баскетболу, боротьби, боксу, важкої атлетики, велоспорту, веслування, вітрильного спорту, волейболу, гімнастики, дзюдо, кінного спорту, стрільби, тенісу, фехтування, футболу або хокею на траві. Однак, масштабність Асіад давно перебільшила мінімальні офіційні вимоги. Так, X Азіатські ігри у Сеулі (1986 р.) розіграли медалі 269 дисциплін 25 видів спорту, XI у Пекіні (1990 р.) - 310 видів змагань 27 видів спорту, в 1994 р. у Хиросімі було вже 34 види спорту, зокрема гольф, карате, ушу тощо. Провідні позиції в Азіатських іграх посідає Китай. Існують також субрегіональні ігри цього континенту, що проводяться під егідою Олімпійської Ради Азії (ОКА).

Ідею проведення Африканських ігор висловлено бароном де Кубертеном ще у 1912 р., однак їх проведення стало можливим лише в 60-тих роках, після суверенізації більшості країн континенту. Постійний комітет Африканських ігор було створено у 1964 р. представниками 32 країн. В 1965 р. у Браззавілі відбулися I Африканські ігри, в яких взяли участь майже 300 спортсменів з 30 країн. Через організаційні та фінансові труднощі II Африканські ігри відбулися лише у 1973 р. (замість 1969 р.) в Лагосі. Масштабність цих змагань значно перебільшила перші та наступні ігри,

кількість учасників сягала 5000, а країн - 40. На III іграх у Алжирі та IV у Найробі змагалися 3000 атлетів з 45 країн та 3170 з 38 країн відповідно. Важливо, що IV Африканські ігри також відбулися з порушенням періодичності. В Африканських іграх найбільш успішно виступають представники Єгипту, Нігерії, Алжиру, Кенії, Тунісу. Ці змагання організовує Асоціація Олімпійських Комітетів Африки - АНОКА, що об'єднує більше 50 країн. Також АНОКА у 7-ми зонах Африки проводить субрегіональні ігри. Слід відзначити, що поряд із організаційними та фінансовими труднощами, африканські спортивні організації стикаються із проблемою масового відтоку талановитих атлетів до розвинених країн.

У 1985 р. для НОК Австралії і Океанії засновані Австралійські ігри. З середини 80-х рр. були засновані міні-Олімпійські ігри країн Перської затоки. До ігор цього типу належать також міжконтинентальні: Афро-Азіатські (з 1985р.); Афро-Латиноамериканські (з 1974 р.); Триконтинентальні (з 1983 р.) - Азії, Африки і Америки; Іберо-Американські (з 1975 р.) між Іспанією і Америкою. Найстарішими є ігри співдружності, трансформовані під впливом політичних змін у світі із Британських імперських ігор (1930-1950 рр), потім ігор Британської співдружності (1954-1970 рр) і Середземноморські ігри (з 1951 р.) для прибережних країн Європи, Азії і Африки; Всесвітні ігри з неолімпійських видів спорту (з 1981 р); Тихоокеанські ігри (з 1981 р.) серед спортсменів Канади, Австралії, Нової Зеландії, США і Японії; ігри островів Індійського океану (з 1979 р.); Балканські ігри (1963 р.); Олімпійські ігри 6 малих держав Європи (з 1984 р.); ігри країн Європейської економічної співдружності (з 1989 р). Європейські ігри вперше відбулися у 2015 році в Баку.

Ігри за етнографічною приналежністю об'єднують спортсменів за ознакою етносу, нації. Найбільш значні з них - Панарабські - виникли у 1953 р. і об'єднують 21 НОК країн Азії і Африки. Всупереч ісламським канонам у цих іграх з ініціативи НОК Іраку беруть участь і жінки. З 1978 р. проводяться Всесвітні ігри литовців. Багаторічну традицію мають Всесвітні ігри латишів, корейців, японців, євреїв, українських переселенців (у Канаді), російських емігрантів (в Аргентині) та ін. Існують ще й Арктичні ігри (з 1933 р.) серед ескімосів і північних індіанців.

Ігри за релігійною приналежністю. Релігія з давніх часів надавала уваги питанням фізичного виховання. Прикладом цього можуть бути східні єдиноборства, які виникли тисячоліття назад і набули тепер всесвітнього розповсюдження. Джерелом цих мистецтв були і буддизм і його різновиди в Індії, Китаї, Японії та інших країнах Сходу. Релігійне походження мали ігри народів давніх цивілізацій Америки (гра з м'ячем у ацтеків). Протягом століть змінювалося неоднозначне ставлення до спорту Християнської Церкви - від знищення античного спорту до створення спортивних організацій та проведення спортивних змагань.

Найстаріші з них - Міжнародні ігри молодих християн. Організація молодих християн, що існує в Англії з XIX століття багато робить для фізичного вдосконалення молоді. Її емблемою є червоний трикутник, рівні

сторони якого символізують Душу, Тіло і Розум. В США з 1936 року існує потужна Християнська організація спортивного спрямування «Організація молодих католиків». В розпорядженні «Асоціації молодих християн» США є понад 1800 спортивних центрів. Отже, нині існує безліч спортивних організацій і ігор, які організовує церква. Проводяться міжнародні ігри спортсменів католиків, баптистів, протестантів, ієзуїтів тощо. Спорту приділяють увагу видатні діячі Церкви. «Піддавати тіло здоровій утомі, щоб дати змогу відпочити розумові та приготувати його до нових зусиль, загострювати мислення з метою більш інтенсивного набуття інтелектуальних здібностей; вправляти м'язи і звикати до фізичних зусиль з метою виробляти характер і формувати сильну та гнучку, немов сталь, волю» - ось, якою була ідея спорту, яку сформулював священник-альпініст - Святіший Отець Пій XI. До речі, у Ватикані тренуються та змагаються дві футбольні команди. Під керівництвом Всесвітнього маккабіанського союзу проводяться Всесвітні маккабіади серед спортсменів, які додержуються іудаїзму. Під егідою організації «Ісламська конференція» у 1989 р. відбулися 1-і Мусульманські ігри під гаслом «Мир і дружба», в яких взяли участь представники 45 країн.

Ігри за професійною приналежністю. Були відомі ще в епоху середніх віків. У феодальних містах Європи культивувались «Цехові ігри» між стрілецькими і фехтувальними братствами, «ігри майстрів» в Японії тощо. В теперішній час загальновідомі Всесвітні ігри залізничників, Міжнародні спортивні тижні моряків Тихоокеанського басейну, «Кубок Японського моря», «Чорноморський кубок», «Кубок Балтики» під гаслом: «Океани і моря об'єднують народи». Здавна широко розповсюджені міжнародні змагання лісорубів, офіціантів, стригалів овець, трактористів тощо, що включають до своїх програм крім вузькопрофесійних, різні види спорту. У 2015 році, наприклад, відбулися IV Всесвітні ігри серед військовослужбовців (Мунджеон (Південна Корея)).

Ігри за віковою приналежністю. В 1990 р. під керівництвом Міжнародного комітету дитячого спорту були проведені XVII Європейські спортивні ігри школярів – «Малі олімпіади». У липні 1991 р. за ініціативою ЄОК проведені Олімпійські ігри серед молоді (13-16 років). Більш двох десятиліть проводяться «Міні-ігри» для дітей різного віку в Центральній і Південній Америці, США, Канаді, Австрії. Існують також різноманітні змагання ветеранів з різних видів спорту. Всесвітні студентські ігри – Універсіади – проводяться з 1923 року. Перші змагання відбулися в Парижі під егідою Конфедерації студентів, що створена у 1919 році Жаном Птижаном.

Нині проводяться щодвароки літні та зимові за участі студентів-спортсменів віком від 17 до 28 років. Юнацькі Олімпійські ігри проводяться для спортсменів-юніорів у віці від 14 до 18 років. Проходять як літні, так і зимові Ігри. Вони проводяться раз на чотири роки - літні з 2010 року, а зимові з 2012. У Всесвітніх іграх ветеранів, що зазвичай проходять раз на чотири роки, беруть участь представники понад 100 країн світу, змагання відбуваються з більш як 30 видів спорту.

Ігри за медико-реабілітаційною приналежністю. Важко переоцінити гуманістичний сенс різноманітних спортивних змагань осіб з особливими потребами. Вони дозволяють людям, позбавленим долі, повернутися в суспільство, а в окремих випадках - позбутися недуги за допомоги спорту. Дійсно, історично щодо цієї категорії змагань використовувалась назва «Ігри за медико-реабілітаційною приналежністю». Разом з тим, нині в зв'язку зі зміщенням пріоритетів з реабілітаційних на суто спортивні, вони, переважно, мають усі ознаки змагань спорту вищих досягнень.

Перші спроби залучення інвалідів до спорту були зроблені ще у ХІХ столітті, коли в 1888 році у Берліні був заснований перший спортивний клуб для глухих. З 1924 року Міжнародний спортивний комітет глухих кожні чотири роки проводив Всесвітні ігри глухих. 8 Перші «Олімпійські ігри для глухих» були проведені в Парижі 10-17 серпня 1924 р. серед спортсменів офіційних національних федерацій Бельгії, Великої Британії, Нідерландів, Польщі, Франції і Чехословаччини. У іграх також взяли участь, Італія, Румунія і Угорщина, які не мали офіційних національних федерацій. Спортсмени змагалися з легкої атлетики, велоспорту, футболу, стрільби і плавання. З розвитком спортивного руху осіб з вадами слуху та офіційним визнанням МОК, ігри одержали назву «Дефлімпійські».

Після другої світової війни до занять спортом залучаються інваліди з пошкодженнями опорно-рухового апарату. Фундатором цієї справи став доктор Людвіг Гуттманн. Проведені під його керівництвом у 1948 р. змагання зі стрільби з лука за участю 16 паралізованих військовослужбовців стали підґрунтям майбутніх Паралімпійських ігор. У грудні 1968 р. з ініціативи Юніс Кеннеді Шрайвер були проведені Перші Міжнародні Спортивні ігри Спеціальних Олімпіад де близько 1000 розумово відсталих людей змагалися з легкої атлетики та плавання. Велику місію милосердя виконують організації, що проводять спортивні змагання серед сліпих, німих, з порушеннями опорно-рухового апарату й інших інвалідів. Проводяться Європейські та Всесвітні ігри незрячих «Eurosport», Всесвітні спортивні ігри параплектиків, Всесвітні спортивні ігри ампутантів тощо.

У 1989 р. вперше відбулися Міжнародні спортивні змагання людей з імплантатами у серці. У 1990 р. в Каракасі (Венесуела) такі спортсмени подолали марафонську дистанцію. Сучасний спорт осіб з особливими потребами, як специфічне суспільне явище характеризується наявністю цілого ряду специфічних тенденцій і особливостей, головними з яких є такі, як виражена тенденція до популяризації і розвитку серед інвалідів практично тих видів спорту, що користуються популярністю у суспільстві, а також нозологічно специфічних видів спорту (голбол тощо); наявність адекватних змін у правилах змагань, обумовлених винятково функціональними можливостями інвалідів; прагненням до інтеграції спорту інвалідів із спортом здорових людей.

Всі ці змагання є виключно важливим чинником розвитку Олімпійського спорту - збільшення його масовості, відбору обдарованих спортсменів та покращання системи підготовки, розповсюдження спорту

серед населення різних країн світу, розвитку матеріальної бази Олімпійського спорту тощо.

Цікаво знати:

¹ П'єр де Кубертен представив МОК дизайн олімпійського символу в 1914 р. і він став предметом суперечок. За офіційною версією МОК, кільця символізують п'ять континентів, які беруть участь в Іграх. Однак точна відповідність між кільцями і континентами відсутня. Шість кольорів символу – п'ять різнокольорових кілець на білому фоні – пояснюються прагненням до того, щоб в символі був присутній хоча б один з кольорів прапору кожної країни, яка бере участь в Іграх. П'єр де Кубертен писав, що «ці п'ять кілець символізують п'ять частин світу, які виграли Олімпізм». Істинне джерело походження цих кілець як символу Олімпійських ігор не зрозуміле.

За останні 100 років дизайн символу децю змінився, зокрема іншою стала відстань між кільцями, але загалом він практично не відрізняється від оригіналу 1914 р.

² Вперше Олімпійський гімн пролунав на церемонії відкриття перших Олімпійських ігор сучасності, які відбулись 1896 року в Афінах. Надалікожна країна, що проводила наступні Ігри, доручала своїм музикантам написати новий ексклюзивний гімн. Так відбувалося до проведення Ігор-1960 року в Римі. У 1958 р. МОК на 55-й сесії в Токіо затвердив Олімпійський гімн Самараса на вірші Паламаса офіційним олімпійським гімном. Відтоді цей гімн виконують щоразу під час церемонії відкриття Ігор.

³ Традиція запалювати Олімпійський вогонь існувала в Стародавній Греції під час проведення античних Олімпійських ігор. Олімпійський вогонь був згадкою про подвиг Прометея, який за легендою викрав вогонь у Зевса та подарував його людям. У 1928 р. цю традицію відродили. Вона зберігається досі. Під час Ігор Олімпіади 1936 р. в Берліні вперше проведено естафету Олімпійського вогню. Понад 3000 бігунів брали участь у перенесенні факела з Олімпії до Берліна.

На Зимових олімпійських іграх вогонь запалювали і в 1936 р., і в 1948 р. але естафету вперше провели лише в 1952 р. – перед Іграми в Гельсінкі. Однак естафета стартувала не з Олімпії, а з Моргедалі (Норвегія).

Рекомендована література

Основна:

1. Булатова М. М. Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях і відповідях. Друге видання. – К.: Олімпійська література, 2011. – 400 с. – ISBN 978-966-8708-14-5.

2. Булатова М.М. Олімпійський рух історія і сучасність : у 2 кн./М.М.Булатова, С.Н.Бубка, В.М.Платонов. – К., 2021.

3. Булатова М.М. Олімпійська спадщина України. Художній альбом. Кн. 1. – К. : Олімпійська література, 2016. – 128 с.

4. Булатова М.М. Олімпійська спадщина України. Художній альбом. Кн. 2. – К. : Олімпійська література, 2017. – 144 с.
5. Енциклопедія Олімпійського спорту України / за ред. В. М. Платонова. – Київ : Олімпійська література, 2005. – 464с. – ISBN 966-7133-71-0.
6. Лекції з дисципліни «Олімпійський спорт» (теми 1-10). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bit.ly/3uTT0sz>
7. Олімпійська Хартія (чинна з 17 липня 2020 р.). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olimpiyska-khartiya/>.
8. Олімпійський рух в Україні : історія і сучасність / С.Н.Бубка, М.М.Булатова, В.М. Єрмолова, О.М.Вацеба та ін.; за заг.ред. С.Н.Бубки і М.М.Булатової. – Київ, 2021. – 304 с.
9. The Olympic Charter. [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://olympics.com/ioc/olympic-charter>

Допоміжна:

1. Бріскін Ю. Проблеми реалізації олімпійської освіти в умовах загальноосвітніх навчальних закладів / Юрій Бріскін, Мар'ян Пітин // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. пр. Вінницьк. держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – Вип. 12, т. 1. – С. 13–17.
2. Булатова М. М. Енциклопедія олімпійського спорту в запитаннях і відповідях / М. М. Булатова. – Київ : Олімпійська література, 2009. – 400 с. – ISBN 978-966-8708-14-5.
3. Нерода Н. В. Другий етап розвитку сучасного олімпійського руху за авторською комплексно-фактологічною періодизацією / Нерода Н. В., Бріскін Ю. А. // Український журнал медицини, біології та спорту. – 2022. – № 7(2). – С. 296–302. <https://doi.org/10.26693/jmbs07.02.296>
4. Neroda N. Stages Of Development Of The Modern Olympic Movement In Accordance With The Author's Complex-Factual Periodization // Stan, Perspektywy I Rozwój Ratownictwa, Kultury Fizycznej I Sportu W XXI Wieku. – 2022, Bydgoszcz. – p. 199–213. – ISBN 978-83-65507-69-3.
5. The First Stage of Development of the Modern Olympic Movement According to the Author's Complex-factual Periodization / Yevhen Prystupa, Yuriy Briskin, Neonila Neroda, Alina Perederiy, Iryna Svistelnyk // The 7th International Conference of the Universitaria Consortium in Physical Education, Sport and Physiotherapy. – Iasi, Romania, 2021. – pp. 427-433.

Інформаційні ресурси інтернет:

1. Мультимедійне забезпечення лекцій, демонстрація відеороликів з Ігор Олімпіад та Зимових Олімпійських ігор.
2. Національний Олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.noc-ukr.org/>
3. Міжнародний Олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.olympic.org/>